КУЛЬТУРА

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА № 9 (170), 1 САКАВІКА 1995 ГОДА. КОШТ 200 РУБЛЁЎ

Аляксей ДУДАРАЎ: "МОЙ АДРАС — БЕЛАРУСЬ"

— Кожны творца, мастак, натуральна, марыць пра творчасць надпартыйную, апалітычную, бо найважнейшы аспект мастацтва — псіхалогія чалавека. Але гэта толькі мары. Гісторыя чалавецтва сведчыць, што на долю інтэлектуалаў выпадала і выпадае іншая місія — фармуляваць і даносіць да шырокага люду вызначальную ідэю, скрозь прызму якой народ разумее існасць жыцця і перспектывы. Як бы інтэлектуал не імкнуўся замкнуцца на ўласных праблемах, сваіх рэфлексіях, жыццё падкідвае такія тэмы сацыяльнага, палітычнага ўзроўню, ад якіх не адмахнешся. Так ці інакш палітыка ўваходзіла і ў Вашы творы. У "Радавых" — пацыфісцкая ідэя. У "Парозе" адлюстравана маральная дэградацыя так званага звычайнага савецкага чалавека. У "Вечары" — пагібель вёскі і вясковай, традыцыйнай маралі. Ці не здаецца Вам, што сённяшні мастак павінен пазбаўляцца сваёй грамадскай пасіўнасці, займацца непасрэдным асветніцтвам, а то і ўвогуле далучацца да палітычнага жыцця?

— Па вялікім рахунку чалавек, які займаецца творчасцю ці служыць Богу, не павінен займацца палітыкай. У нармальнай дзяржаве мастак, як правіла, апалітычны, бо там адпрацаваныя заканадаўства, логіка палітычнага і грамадскага жыцця. У нас жа сітуацыя абсурдная. Мы жывем у дзяржаве, кіраўнікі якой імкнуцца аб'яднацца з суседняй дзяржавай, якая вядзе грамадзянскую вайну. Натуральна, сусед дапамагае тушыць, але найперш ад агню адгароджваецца, каб полымя не перакінулася на яго сядзібу. У нас жа наадварот: за нейкую ўяўна танную нафту гатовыя свой дом падставіць пад агонь. Ці мае права інтэлігенцыя маўчаць у такой сітуацыі? Не! Слухалі кебічаўскія казкі, працягваем выслухоўваць іх новыя версіі ад цяперашніх кіраўнікоў. Не трэба быць эканамістам, каб зразумець, што ўсё мае свой рэальны кошт і танней яго ніхто нам нічога не прадасць. Нават калі танная нафта і паступіць з Расіі ў Беларусь, яна да нашага спажыўца не дойдзе, будзе захоплена пэўнымі структурамі і па больш высокіх цэнах перапраўлена ў Літву ці яшчэ далей, а то і ў Расію вернецца. Ад прамыслоўцаў я нядаўна даведаўся, што ўжо зараз камплектуючыя, якія найважнейшым аргументам выступаюць у нашых палітыкаў, на ўнутраным расійскім рынку каштуюць даражэй, чым на сусветным. Трэба ладзіць уласную гаспадарку, рабіць уласную краіну, якая была б адчыненай для ўсяго свету, у тым ліку, але не найперш, і для Расіі. А нас ужо нават на рэферэндум клічуць, галасаваць супраць сваіх святыняў — мовы, герба, сцяга. Гэта ж нонсэнс, палітычны, чалавечы, калі кіраўнік дзяржавы паўстае супраць дзяржаўнай сімволікі. Дадумацца ж трэба...

— Гэта не што іншае, як замах на Канстытуцыю, у якой абвешчана суверэннасць Беларусі, вызначаны статус беларускай мовы як дзяржаўнай. У Асноўным Законе замацаваны і прынцып нейтралітэту нашай краіны. Усё тое, што выклікала павагу да нас у сусветнага супольніцтва, што прадэманстравала нашу волю на будаўніцтва незалежнай дзяржавы, прэзідэнтам, які мусіць быць гарантам непарушнасці Канстытуцыі, ставіцца пад сумненне.

— І гэта сапраўды так. Дзвесце гадоў на нашай зямлі, якая называлася Расійскай імперыяй, да закону ставіліся так, як скажа цар. Спадзяванне толькі на Вярхоўны Савет, ці гэты, ці той, які мы абярэм у маі, што ён будзе абараняць Канстытуцыю і нікому, у тым ліку і прэзідэнту, не дазволіць рабіць антыканстытуцыйныя крокі. Думаю, што і інтэлігенцыя, тыя людзі, якіх нацыя вынесла крыху вышэй, скажа сваё слова: не заклікі да экстрэмісцкіх дзеянняў, а тлумачэнні людзям, каб яны адчулі ў рэшце рэшт сябе годнымі людзьмі. Калі мы пратэстуем супраць нейкіх імперскіх расійскіх захадаў, гэта не значыць, што тут "антирусские настроения". У нас ледзь не трэцяя частка насельніцтва — руская. Большасць з іх лічаць сябе патрыётамі гэтай зямлі, задумваюцца, як будуць жыць іх дзеці і ўнукі, што тут будзе. Што б мне ні казалі, я не хачу, каб мой сын праз пяцьдзесят гадоў вяваў дзеля добраахвотнага далучэння Чачні да Расіі.

(Працяг на стар. 3)

СЯРЭДЗІНА ТЫДНЯ

ВЫПРАБАВАННЕ МЫТНЯЙ

Летась народны ансамбль танца "Сеніца" чарговы раз быў запрошаны ў Італію камітэтам па культуры правінцый Урбіна і Пезара, дзякуючы намаганням яго прэзідэнта Франка Угучоні. "Калектыў "Сеніца" ўжо вядомы ў нашых правінцыях", — пісаў у запрашэнні сіньёр Угучоні. — Але нашым гледачам вельмі спадабаліся танцы і музыка, якія далучаюць вашу культуру да агульнаеўрапейскай".

Зразумела, што вельмі прыемна чытаць такія радкі і ганарыцца нашай нацыянальнай культурай, якая становіцца вядомай за мяжой.

І не трэба нікому тлумачыць, што самадзейнае мастацтва на ўзроўні з прафесійным таксама з'яўляецца візітнай карткай Рэспублікі Беларусь і ўзмацняе яе суверэнітэт.

Ансамбль "Сеніца" паказаў сваю праграму ў адзінаццаці гарадах Італіі. Многія нумары выконваліся на "біс". І мы ўпэўнены, калі ў гэтыя гарады завітаюць іншыя беларускія гурты, то ўжо ніхто не будзе пытаца:"Адкуль вы?" Падобнае пытанне не ўзнікне таксама ў акрузе галандскага горада Файнарта пасля выступлення народнага ансамбля песні і танца "Спатканне", у бельгійскім горадзе Хасальт, дзе прымаў удзел у фальклорным фестывалі калектыў мастацкай самадзейнасці Крупіцкага сельскага Дома культуры, у французскіх пансіянатах для хворых, дзе гучаў "Бараўлянскі гармонік".

Я ўжо не кажу пра знакамітых "Крупіцкіх музыкаў", добра вядомых у заходніх краінах. Толькі мінулым летам яны зарабілі ў Германіі 15 тысяч нямецкіх марак і пералічылі іх у фонд будаўніцтва медыцынскага цэнтра ў сваёй вёсцы Крупіца.

Так, самадзейнае мастацтва робіць добрую справу. Кожны год 4-5 калектываў з Мінскага раёна на мове танца і музыкі расказваюць за мяжой пра нашу родную Беларусь. Такі актыўны культурны абмен стаў магчымым пасля арганізацыі ў раёне Міжнароднага фестывалю фальклору "Жыцень", які праводзіўся ў мінулым годзе ў чацвёрты раз з удзелам Бельгіі, Іспаніі, Італіі, Расіі, Украіны.

Але мала хто ведае, з якімі цяжкасцямі сутыкаецца аддзел культуры райвыканкама, каб накіроўваць калектывы на фестывалі за мяжу. Дзяржаўныя сродкі на гэтыя мэты раённым і абласным бюджэтам не прадугледжваюцца. Міністэрства культуры і друку іх таксама не выдзяляе: хапіла б на камандзіроўкі прафесійнаму мастацтву. А грошы патрабуюцца немалыя. Напрыклад, паездка ансамбля "Сеніца" ў Італію каштавала больш за 3 тысячы долараў ЗША. Прычым Італія — адзіная краіна, якая не бярэ платы за ўязныя візы. І пачынаюцца пошукі спонсараў, танных аўтобусаў, перамовы з аргкамітэтамі фестываляў. У выніку мы хутчэй дамаўляемся з тымі, хто нас запрашае, а яны часткова кампенсуюць асабістыя выдаткі ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці.

Але галоўная кампенсацыя — гэта сцэна і ўдзячныя гледачы, якіх бывае на канцэртах не адна тысяча. Не думайце, што Заходнюю Еўропу сёння запаланіла эстрада. На мерапрыемствах фестываляў можна ўбачыць людзей розных узростаў, шмат моладзі. І калі, напрыклад, італьянцы збіраюцца разам, яны спяваюць свае народныя песні. У гэтым мы вельмі падобныя адзін да аднаго.

Яшчэ ў Мінску ты пазнаеш, што такое мытня. Дэкларацыю на вываз музычных інструментаў, абутку і адзення для ўдзельнікаў самадзейнасці можна атрымаць праз 2-3 дні, займаючы чэргі ў 6 гадзін раніцы. Потым чэргі ў консульскі аддзел Міністэрства замежных спраў... і самая доўгая чарга на кантрольна-прапускных пунктах.

Калектывы мастацкай самадзейнасці сустракаюць кіламетры "чаўночных" аўтобусаў. Каму тут да культурных абменаў! Нават зборы "за экалогію" мы павінны плаціць па рашэнні Гродзенскага аблвыканкама. Ніякія ўгаворы, ніякія позіркі дзяўчат з ансамбля не кранаюць душ вартаўнікоў мяжы. А бывае хто і прапусціць без агульнай чаргі, і ты, удзячны гэтаму мудраму беларусу, думаеш, ну, чаму ў нас культурныя зносіны не з'яўляюцца падставай для зялёнай вуліцы? Калі гэта ўжо зразумеюць беларусы, якія працуюць у Мінску, дзе пішуцца ўсе законы, як разумеюць нас за мяжой і сустракаюць ветлівай усмешкай?

Як растлумачыць сітуацыю, якая склалася на беларускай граніцы, аматарам народнай творчасці, якія пасля працы свой вольны час аддаюць на рэпетыцыі і якія з гонарам нясуць дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь па вуліцах замежных гарадоў? На нашай жа роднай зямлі адчуваюць яны сябе, на жаль, нямёнка.

Руслана РЭУТ,
загадчыца аддзела культуры Мінскага райвыканкама

МАГУТНАЯ КУЛЬТУРА МАГУТНАЙ ДЗЯРЖАВЫ

23 — 26 лютага ў Мінску прайшлі Дні культуры братняй дзяржавы — Украіны. Напэўна, многія жыхары сталіцы наведалі хай сабе адну са шматлікіх імпрэзаў — канцэрт зорак оперы і балета або камернай музыкі, выставу ўкраінскай кнігі або жывапісу, фестываль украінскага кіно або гала-канцэрт зорак украінскай і беларускай эстрады... Аб размаху Дзён сведчыць ўжо той факт, што Міністэрства культуры і друку Беларусі выдаткавала на іх свой трохмесячны бюджэт урачыстых мерапрыемстваў. Магчыма, гэтым сродкам (заўважым, ганебна сціплым) магло знайсціся іншае прыкладанне, але нельга недацэньваць значнасць для нашага духоўнага жыцця кантынента культуры пад назвай "Украіна".

Міністры культуры абедзвюх дзяржаў — А.Бутэвіч і М.Яковына падпісалі дамову аб перспектывах супрацоўніцтва паміж міністэрствамі і творчымі арганізацыямі. Мяркуецца праводзіць супольныя фестывалі, ажыццявіць вялікую праграму перакладаў сучаснай літаратуры.

Магчыма, найбольшы плён гэтых Дзён — тое, што яны дазволілі сустрэцца старым знаёмцам і сябрам — славутым, але катастрафічна збяднелым дзеячам культуры абедзвюх краін. Вельмі ўзрушальна было бачыць радасць гэтых спатканняў...

На сустрэчы ў Доме літаратара гучалі словы, якія выявілі, напэўна, нашае агульнае ўражанне: "Магутная была праграма гэтых Дзён, і адчуваецца, якая магутная дзяржава была прадстаўлена на іх".

Ю.Б.
Фота Генадзя ЖЫНКОВА

СЛОВА ЛАТВІІ Ў БЕЛАРУСКІМ ПАРЛАМЕНЦЕ

У Вярхоўным Савеце адбылася прэс-канферэнцыя дэлегацыі Сейма Латвійскай рэспублікі, што наведала з афіцыйным візітам нашу краіну. Кіраўнік дэлегацыі, намеснік Старшыні Сейма Айварс Беркіс з задавальненнем адзначыў пленнасць асабістых сустрэч з парламентарыямі і кіраўніцтвам дзяржаўнага апарату Беларусі. Асабліва прыемна прадстаўнікам ужо не бліжняга замежжа было пазнаёміцца са старшынёй Нацбанка С.Багданкевічам, які паслядоўна выступае за эканамічныя рэформы: іхняя адсутнасць, на жаль, усё далей разводзіць эканомікі і народы нашых краін.

Адказваючы на пытанне адносна "дыскрымінацыйнага" закону аб грамадзянстве, пан Беркіс падкрэсліў, што ў гарамадзянстве пакуль адмоўлена не толькі многім славянам, але і 25 тысячам латышоў. Беларусь і Латвія апынуліся ў аднолькавай сітуацыі: яны маюць вялікі працэнт рускамоўнага насельніцтва. Але Латвія, у адрознасць ад паўднёвай суседкі, лічыць галоўнай задачай дзяржавы захаванне нацыянальнай культуры.

Ў Латвіі цалкам забяспечваецца свабода друку, хоць кантроль з боку "чацвёртай улады" непрыемны для парламента і ўрада.

Латвія з насцярожанасцю назірае за будаўніцтвам вялікай радыёлакацыйнай станцыі ў ваколіцах Баранавіч. Гэты ваенны расійскі аб'ект, безумоўна, абцяжарыць экалагічны стан баранавіцкага рэгіёна. А галоўнае — у выпадку вайны яго будуць атакаваць першым, а гэта вельмі небяспечна для Латвіі: для радыяцыі гэта не адлегласць. Пан Беркіс паабяцаў, што латвійскі бок перадасць Беларусі матэрыялы экалагічнай экспертызы выпраменьвання аналагічнай станцыі, што знаходзіцца паблізу горада Скрундэ.

У прэс-канферэнцыі браў удзел першы намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета Беларусі Вячаслаў Кузняцоў. Ён падкрэсліў, што дамоўленасць аб будаўніцтве ваенных аб'ектаў Расіі на нашай зямлі яшчэ не ратыфікаваная і патрабуе юрыдычнай і экалагічнай экспертызы. Што датычыцца беларускалатвійскіх адносінаў, яны будуць развівацца ў рэчышчы ўсеабдымнага дагавора аб супрацоўніцтве паміж нашымі дзяржавамі: распрацоўка яго ўжо пачалася.

Юрась БАРЫСЕВІЧ

ПАКУЛЬ ЧАКАЛІ ЕЛЬЦЫНА...

Хроніка аднаго здарэння
Мінск, 21 лютага 1995 года, каля 13 гадзін.

Недзе апоўдні ў аэрапорце Мінск-2 прызямліўся самалёт Прэзідэнта Расійскай Федэрацыі Барыса Ельцына, які па дарозе з аэрапорта ў рэзідэнцыю, дзе адбудуцца яго перамовы з прэзідэнтам Беларусі Аляксандрам Лукашэнкам, павінен ускласці вянок да помніка воінам і партызанам на плошчы Перамогі.

Ніхто не ведае дакладна а якой гадзіне адбудзецца цырымонія, але плошча ўжо акружана з усіх бакоў сотнямі міліцыянтаў — перакрыты ўсе падыходы да яе.

Перакрыта і вуліца Кісялёва — вялізным аўтобусам, пастаўленым упоперак, і дзвюма шарэнгамі хлопцаў-амонаўцаў. Праўда, без зброі. Падыходжу да плошчы па вуліцы Кісялёва — мне трэба на другі бок, на вуліцу Фрунзэ,5, у Дом літаратара, дзе на 14.30 прызначана сустрэча з членам расійскай дэлегацыі, знакамітым рускім паэтам Канстанцінам Ваншэнкіным, на якую я запрошаны.

Застаюся стаяць у натоўпе, што таўчэцца каля магазіна "Мяса — малако". Паглядаю на гадзіннік: час да сустрэчы з Ваншэнкіным яшчэ ёсць, бо я выйшаў загадзя, меўся яшчэ зайсці ў бібліятэку Дома літаратара...

У натоўпе стаіць пажылы чалавек у добрым паліто, у скураных пальчатках, у футравай шапцы. У руках ці то торбачка, ці то кошык. Раптам чалавек гэты павольна і неяк падкошана апускаецца на калені, стукаецца галавой аб камель старой ліпы. І валіцца на бок. Твар яго чарнее на вачах.

Падбягае афіцэр-амонавец, супакойвае ляментуючых людзей, выклікае па сваёй рацыі хуткую дапамогу. Яна прыязджае мінут праз 30 — 40 — вядома ж, усе вуліцы перакрыты... Урач хуткай дапамогі канстатуе смерць. Напэўна, ад вострай каранарнай недастатковасці...

Калі міліцыянты крыху пазней дастаюць з кішэні памерлага чалавека яго дакументы, знаходзяць у іх медыцынскую карту, нітрагліцэрын.

Мы ўжо ніколі не даведаемся, што прывяло гэтага чалавека да плошчы Перамогі. Можа, хацеў паглядзець на Прэзідэнта Ельцына, ды і на свайго Прэзідэнта, павітаць іх, а можа, проста ішоў па свой пенсіянерскі кефір, у краму. Убачыў, што навокал робіцца, і расхваляваўся. Можа, і абурыўся — тым, што невядома калі скончыцца гэтая "ахоўная асада" плошчы, калі можна будзе, нарэшце, зайсці ў краму.

Ён пралежаў на тратуары гадзіны паўтары. Нехта прыкрыў яму твар шапкай, а потым аднекуль прынеслі белую сурвэту. Вывезці адсюль цела адразу пасля смерці не было магчымасці.

Падышла да мёртвага нейкая жанчына, паглядзела, неяк дзіўна ўсміхнулася і сказала: "Ну, вот, один уже воссоединился..."

А вакол нябожчыка працягвалася, віравала жыццё з усімі яго сённяшнімі страсцямі. Над нявялічкім натоўпам моладзі ўзняўся саматужны плакат, на якім было напісана нешта наконт Чачні, наконт забойства, якое там адбываецца. Аднак плакат у імгненне вока выхапілі і парвалі на шматкі маладыя людзі ў цывільным.

Звяртаюся да афіцэра-амонаўца: "Чаму трэба адбіраць і рваць на шматкі плакат? Хіба людзі не маюць права выказаць сваю думку, свой пратэст?" Афіцэр глядзіць на мяне злосна: "Конфронтации хотите? Чтобы кровь пролилась, как в Чечне?" Адказваю: "Пакуль што і без крыві чалавек памёр. Вунь ляжыць... Чаму да яго нікому няма справы? Гэта ж не па-людску!.. І наогул, чаму трэба было на тры гадзіны закрываць праспект, ствараць абстаноўку надзвычайшчыны? Вядома, трэба, каб быў парадак, і ахоўваць высокага госця трэба, але ж нельга даводзіць усё да абсурду!"

Мяне не слухаюць, злосна махаюць рукой. Адзін з іх запрашае да міліцэйскага "газіка", просіць паказаць дакументы. Аднак усё заканчваецца строгім: "Ідзіце і супакойцеся..."

Нарэшце пачынаецца цырымонія, праз якіх 15-20 мінут (на гадзінніку ўжо 14.45) плошчу Перамогі адкрываюць.

А нябожчык усё яшчэ ляжыць на тратуары, прыкрыты белай сурвэтай. І міжволі згадваецца вядомая песня на словы Канстанціна Ваншэнкіна: "Я люблю тебя, жизнь, что само по себе и не ново..."

На жаль, нішто сапраўды не новае. Ні гэты смяротны выпадак (статыстычны!), ні палітычны тэатр нашага жыцця, у якім гэтая смерць "статыстычнай чалавечай адзінкі" нічога не значыць...

Валянцін ТАРАС

СІТУАЦЫЯ

НАШ ВЫБАР — ІНТЭЛЕКТ

Аляксей ДУДАРАЎ: "МОЙ АДРАС — БЕЛАРУСЬ"

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

— Добраахвотнага далучэння не было, няма і не будзе... Часта можна пачуць, што незалежнасць выпадкова звалілася на галаву беларусам, і цяпер мы не ведаем, што з ёй рабіць. Ці так гэта? Увогуле, што дала народу незалежнасць? Чым пагражае нам яе страта ў выпадку аб'яднання з суседняй неабсяжных памераў краінай, якая, між іншым, у гэтым накірунку выяўляе апошнім часам надзвычайную актыўнасць? Якім Вы бачыце суіснаванне з усходняй дзяржавай?

— Пытанне пра тое, што дала нам незалежнасць, калі не амаральнае, дык не карэктнае. І тым не менш, адкажу, бо яно пэўнымі коламі палошчацца. Першымі плён незалежнасці заўважылі беларускія маці, якія не атрымліваюць з Каўказа цынкавыя труны. Я не зларадніваю. Я чалавек, і мне балюча бачыць слёзы расіянак. Але я найперш думаю пра сваю краіну, якая (і гэта найвялікшая каштоўнасць) не ўдзельнічае ў крывавых авантурах Расіі. Будзе гэтая дзяржава весці разумную, шчырую палітыку — будзем з ёй супрацоўнічаць, як і з іншымі дзяржавамі свету. Што яшчэ дае незалежнасць? Права самому будаваць свой дом, спадзеючыся спачатку на свае сілы і, канешне, прымаючы дапамогу суседа, але толькі тады, калі яна шчырая. Спадзяванні на "халяву" да дабра не давядуць. Гэта жахліва, што народ наш навучыўся існаваць у чаканні цуду: нехта прыдзе, нешта дасць, і наступіць рай. Сумна, але яно так: ледзь не палова людзей марыць пра вяртанне Савецкага Саюза. Маўляў, тады зноў з'явіцца танная каўбаса. Але ні Савецкага Саюза ўжо больш не будзе, ні той каўбасы. З ілюзіямі жабракоў час развітацца. Мы пайшлі па рынкавым шляху. Зваротнай дарогі няма. Хтосьці з разумных палітыкаў сказаў, што той, хто не шкадуе пра развал СССР, чалавек без сэрца, але ў таго, хто хоча яго аднаўлення, няма галавы. Смешна глядзець на тых крыкуноў, якія заклікаюць "воссоздать Советский Союз", скасаваць белавежскія пагадненні. Добра, хай так, але як вярнуць балтыйскія краіны, Грузію? Бессэнсоўная палітычная настальгія. Трэба будаваць сваю дзяржаву, быць яе патрыётамі. Няма сярод нас нейкіх там у бальшавіцкім вытлумачэнні нацыяналістаў і нейкіх чорных кошак, што бегаюць паміж беларусамі і рускімі, яўрэямі ці палякамі. Мы багата пакутавалі і багата зразумелі, каб такое дзікунства сабе дазволіць. "Беларусь для беларусаў", — вядома, часам такі кліч можна пачуць, але хутчэй з вуснаў правакатараў і то рэдка.

— Сёння шмат размоў пра калектыўную бяспеку, заключана пагадненне аб сумеснай з Расіяй ахове нашай заходняй мяжы.

— Расстаноўка сіл, рэальная сітуацыя ў Еўропе такая, што нам няма каго баяцца. Зрэшты, нас ніколі ніхто не бараніў. Беларусь спрадвеку з'яўлялася палігонам, на якім вырашалі свае спрэчкі Усход і Захад. Успомнім паход Напалеона на Маскву і назад, першую і другую сусветныя войны. Я ўжо не кажу пра больш аддаленыя стагоддзі, калі і прамыя войны вяла з намі тая ж Расія. Вайна XVII ст. увогуле забрала жыцці больш паловы беларусаў. Расія сёння нас ні ад каго бараніць не будзе, а стане вырашаць свае інтарэсы на нашай зямлі. У нас хапае сваіх праблем — знішчаная мова, эканоміка ў заняпадзе, знявечаная чарнобыльская зона. Разлічваць мы можам толькі на сябе і на Бога, які не павінен нас пакінуць. Суседзі ж, як мінімум, хай нас пакінуць у спакоі, дадуць магчымасць разабрацца ў сваім доме. Калі вельмі хочуць абараняць, то чакай чарговай авантуры. Гісторыя таму сведка.

— Доўгі час у Вас быў імідж багемнага маладога чалавека: піша, кланяецца, прэзентуецца. І раптам — сенсацыя: Вы пачалі рабіць палітычную кар'еру. Навошта Вам спатрэбілася ствараць і нават узначальваць новую партыю — Грамадзянскую?

— Я разумеў, што будзе пэўны рэзананс, але пайшоў на гэта. Нехта ж павінен уздымаць свой голас у абарону народа. Я з простых людзей, сялянскі хлопец. Бог даў мне літаратурныя здольнасці, я атрымаў адукацыю. Трэба вяртаць свае веды, сваё разуменне сітуацыі ў цяжкі для нашай краіны час. Не палітыканствам трэба займацца, а несці людзям нацыянальна-дзяржаўную ідэю. Песенька "Мой адрес не дом и не улица, мой адрес Советский Союз" — гэта апраўданне безадказнасці. У мяне ёсць і адрас і вуліца — я жыву ў Беларусі. Гэта — мая Радзіма. Я за яе нясу адказнасць, а не за ўсё славянства. Вось зараз новы міфалагічны заклік нарадзіўся: давайце ўсіх славянаў аб'яднаем у адну дзяржаву. Новая хітрая інтэрпрэтацыя старой зашмальцаванай ідэі ўзнаўлення імперыі, якая пачнецца з "добраахвотнага ўз'яднання" рускіх, беларусаў, украінцаў. А палякі, чэхі, славакі, балгары — яны не славяне?

— А куды мы падзенем татараў, яўрэяў, літоўцаў, што жывуць у Беларусі?

— Сапраўды?.. Не трэба нікога ні па расавым, ні па рэлігійным прынцыпе аб'ядноўваць. Аб'ядноўвацца трэба грамадзянам. Хай расіяне будуюць сваю дзяржаву — Расію, палякі — Польшчу, украінцы — Украіну. А мы — сваю родную Беларусь. І з ветлівай усмешкай будзем сустракаць гасцей з Масквы, Варшавы, Кіева.

— На працягу апошніх гадоў Вы з годнасцю называлі сябе нацыяналістам. Мне асабіста было прыемна гэта чуць, бо я ўсведамляю рэальны сэнс гэтага слова. Тым не менш, Вы не далучыліся да партый нацыянальна-радыкальнага кшталту тыпу БНФ, БСДГ ці Сялянскай. Ваша партыя — цэнтрысцкая, у яе праграме ёсць тэзы (наконт мовы, мытных саюзаў), якія пярэчаць пазіцыям нацыяналістаў.

— Згодзен, што ў слове "нацыяналізм" ёсць дадатны сэнс. Паглядзіце, што адбываецца. Калі гаворка заходзіць пра беларускі нацыяналізм, пачынаецца лямант, за сэрцы хапаюцца: разбойнікі! Іншым жа народам на гэта даецца права. У Расіі нацыяналісты і ў Думе засядаюць. Да нас нават расійскія фашысты могуць прыехаць і весці тут сваю агітацыю. А праваахоўныя органы Беларусі тым часам ловяць нейкіх выдуманых турэцкіх ці польскіх "шпіёнаў". Дзякуй Богу, людзі нашы больш разумныя і пільныя за КДБ і МУС: узялі і далі па карку маскоўскім шчанюкам, як у свой час Жырыноўскаму. Хай коцяцца туды, адкуль прыехалі. Я, беларус, стаўлю знак роўнасці паміж словамі "беларус" і "нацыяналіст". Што тычыцца радыкалізму, то ў мяне, не ведаю, добра ці не, класічны беларускі характар. Я памяркоўны. Мне таксама хочацца, каб з заўтрашняга дня родная мова загучала ўсюды, але ж гэта немагчыма. Разумею, што павінен ісці навукова абгрунтаваны дыялектычны працэс. І ён не дэкляравацца павінен, а выконвацца. Нельга прымушаць, нельга пазбаўляць бацькоў права выбару для дзяцей мовы адукацыі. Хочаце, каб ваш сын навучаўся на польскай мове, пасылайце ў прыватную школу. Але ведайце, калі ён не будзе ў поўным аб'ёме валодаць беларускай, не зможа стаць прэзідэнтам ці нават дзяржаўным служачым. Я аддаю даніну павагі ўсяму таму, што зрабіў для Беларусі БНФ, але і разумею: у нашай краіне яшчэ багата людзей, якіх пужае само слова "нацыяналіст". Таму і патрэбна такая цэнтрысцкая партыя, якая выступае за рынкавыя рэформы, дэмакратычныя пераўтварэнні, суверэнітэт дзяржавы. Галоўнае — трэба зрабіць усё, каб зберагчы сваю краіну, тады і ў нюансах разбярэмся: мы ж людзі адной зямлі.

— У сувязі з Вашай партыяй я адзначаю адну цікавую акалічнасць: мы ўпершыню сутыкаемся са звязам інтэлектуалаў з прадпрымальнікамі, новымі капіталістамі. Як Вы ставіцеся да таго, што ў прэсе прамільгнула думка, што нібыта некаторыя партыі (мяркую, што Ваша якраз і мелася на ўвазе) прыкрываюцца гучнымі імёнамі?

— Адмаўляць да канца гэта нельга. Кожны палітычны рух павінен прыцягваць да сябе ўвагу. Але галоўнае — усё тое, пра што мы гаворым. Што тычыцца праблемы "культура і бізнес", то тут таксама ўсё зразумела, бо ні культура, ні мастацтва, ні інтэлектуалы сёння нашай дзяржаве непатрэбныя. Мы можам спадзявацца толькі на тых, хто, пры ўмове нармальных законаў, будзе пра нас клапаціцца. Ва ўсім свеце толькі адзінкі з ліку людзей, што займаюцца мастацтвам, становяцца багатымі. Астатнія ж павінны мець магчымасць хоць больш-менш прыстойна жыць. Калі актрыса, якая іграе каралеву, не можа купіць сабе калготкі, без якіх яна не мае права выйсці на сцэну, гэта нонсэнс.

— Ці не баіцёся вы, што стварэнне двух дэмакратычных перадвыбарчых блокаў расколе дэмакратычны рух? Ці ёсць у Вас надзея на разумны выбар народа ў маі?

— Не думаю, што існуе раскол... Пэўныя разыходжанні маюцца толькі па некаторых, не самых прынцыповых, пазіцыях. Яшчэ будуць весціся перамовы, узгадненні. Але я ўпэўнены, што такога парламента, як гэты, больш не будзе. У былой наменклатуры цяпер шанцаў няма. Прыдуць людзі больш адукаваныя, якія, як мінімум, здолеюць адрозніць Сапегу ад П'ехі. Тым больш, што ўжо не браніруецца вызначаная колькасць месцаў пад ветэранаў і членаў розных там таварыстваў. Наменклатуршчыкам, якія толькі і ўмелі што камандаваць, ветэранам, якія ўжо па ўзросце былі кансерватыўнымі, прайсці будзе нялёгка. Значыць, знікне большасць, якой было лёгка маніпуляваць і якая ўшчэнт разбівае прагрэсіўныя ідэі апазіцыі. Надзеі ёсць, але ўсё залежыць ад свядомасці людзей...

Гутарыў Вячаслаў РАКІЦКІ

ЯШЧЭ АДНО ІМЯ ВЯРТАЕЦЦА

Імя гэтага чалавека мала каму вядомае, за выключэннем хіба спецыялістаў гісторыкаў і аматараў даўніны. Толькі цяпер беларусы вяртаюць з нябыту не толькі сваю гісторыю, але і постаці дзяржаўных дзеячаў, палкаводцаў, дыпламатаў і манархаў.

Да ліку такіх належыць і Мікалай Радзівіл (1515 — 1565), які меў мянушку Чорны (паводле колеру сваёй барады).

Мікалай Радзівіл (поўнае імя пры хрышчэнні Мікалай Крыштоф) нарадзіўся ў драўляным замку ў Нясвіжы, які належаў тады ягонай маці Ганне Кішчанцы з магнацкага роду Кішкаў.

Хлопчык рана застаўся сіратою і выхоўваўся пры каралеўскім двары Жыгімонта Старога ў Кракаве. Атрымаў някепскую хатнюю адукацыю, добра ведаў беларускую і польскую мовы, а міжнароднай мовай тых часоў — лацінскай — валодаў недастаткова. У 1535 годзе ўдзельнічаў у вайне з Масквою ў раёне Старадуба разам са сваім палком (выстаўленым са сваіх маёнткаў) у войску пад началам свайго дзядзькі, гетмана найвышэйшага Юрыя Радзівіла, удзельніка бітвы пад Оршай у 1514 годзе. Аднак вайсковай кар'еры малады Радзівіл не зрабіў, а стаўся дыпламатам і дзяржаўным дзеячам.

У 1544 г. Мікалай Радзівіл Чорны атрымаў прызначэнне на пасаду маршалка вялікага літоўскага, у 1550 г. — канцлера вялікага літоўскага, у 1551 г. — ваяводы віленскага (першага сярод ваяводаў у дзяржаве). Да канца жыцця Радзівіл быў на ўсіх гэтых пасадах адразу, а гэта рэдкі выпадак у тагачаснай практыцы. Фактычна ён становіцца намеснікам вялікага князя Жыгімонта Аўгуста ў Беларуска-Літоўскай дзяржаве, паколькі сам вялікі князь, ён жа кароль польскі, большую частку свайго часу праводзіў у каралеўстве Польскім. Асабліва ўплыў Мікалая Радзівіла Чорнага і яго стрыечнага брата Мікалая Радзівіла Рудога на дзяржаўныя справы ўзрос, калі малады кароль ажаніўся з Барбарай Радзівіл, роднай сястрой Мікалая Радзівіла Рудога. Уплыў на Жыгімонта Аўгуста захоўваўся і пасля смерці Барбары.

Мікалай Радзівіл Чорны дамогся заключэння сталага палітычнага саюзу Польшчы і Беларуска-Літоўскай дзяржавы з Габсбургамі. Гэтым было прадухілена заключэнне саюзнага дагавору паміж Германскай імперыяй і Маскоўскім царствам і гарантаваныя заходнія рубяжы напярэдадні вялікай і працяглай Лівонскай вайны з царом Іванам Грозным, якога на Беларусі празвалі Жахлівым.

Аднак, захоўваючы саюз з Польшчай, Мікалай Радзівіл Чорны быў працоўнікам федэратыўнай уніі з гэтай краінай. Ён паслядоўна адстойваў незалежнасць і самастойнасць Беларускай дзяржавы. Самому каралю Жыгімонту Аўгусту, польскім феадалам ды большасці беларускай шляхты спатрэбілася яшчэ некалькі гадоў пасля смерці гэтага чалавека, каб аб'яднаць Польшчу і Вялікае княства Літоўскае.

Унутрыпалітычная дзейнасць Мікалая Радзівіла Чорнага таксама была шматграннай. Ён адзін з ініцыятараў правядзення аграрнай рэформы на Беларусі і Літве, асветнік і дзеяч рэфармацыі, заснавальнік славутай Нясвіжскай друкарні. Тут працавалі Сымон Будны, Марцін Чаховіч, Ваўжынец Кшышкоўскі, перакладчык, друкар і прыдворны музыкант Цыпрыян Базылік і іншыя.

Грамадскасць Беларусі, камісія па культуры Беларускага народнага фронту "Адраджэнне", Беларускі эвангелічны рэфармацкі збор, Згуртаваньне беларускае шляхты, Згуртаваньне беларусаў сьвету "Бацькаўшчына" стварылі арганізацыйны камітэт па святкаванні 480-х угодкаў з дня нараджэння Мікалая Радзівіла Чорнага і падрыхтавалі шэраг мерапрыемстваў, у тым ліку адкрыццё выставы, публікацыі матэрыялаў і інш.

Святкаванні пачаліся 4-га лютага г.г. у Доме літаратара адкрыццём навуковай акадэміі "Мікалай Радзівіл Чорны і яго час". З асноўнымі дакладамі выступілі Лявон Ліпень (Рэфармацыйная царква) "Жыццяпіс князя Мікалая Радзівіла Чорнага, або Крыжовым шляхам свабоды" і Анатоль Грыцкевіч (Згуртаваньне беларускае шляхты) "Палітычная дзейнасць Мікалая Радзівіла Чорнага". Даклады таксама прачыталі дацэнт Вольга Дадзіомава, Уладзімір Кананові́ч, Генадзь Сакалоў-Кубай, Лявон Акаловіч, прафесар Рафал Ляшчынскі з Польшчы. Канферэнцыя прайшла на высокім навуковым узроўні.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ

1995 — ГОД МІКАЛАЯ РАДЗІВІЛА ЧОРНАГА

Да грамадства і ўрада Беларусі

Сёлета спаўняецца 480 гадоў з дня нараджэньня выдатнага дзяржаўнага, палітычнага і хрысьціянскага дзеяча Беларусі — князя МІКАЛАЯ РАДЗІВІЛА ЧОРНАГА (04.02.1515 — 28.05.1565).

МІКАЛАЙ РАДЗІВІЛ VI, выконваючы высокія і адказныя пасады ў нашай дзяржаве — Вялікага канцлера, віленскага ваяводы, старасты берасьцейскага, ковенскага, барысаўскага, Адміністратара Лівоніі, праводзіў цьвёрдую палітыку ўмацаваньня суверэнітэту Беларускага гаспадарства, умела ажыцьцяўляў аграрна-эканамічныя рэформы. Дзякуючы пасьлядоўнай незалежніцкай пазіцыі канцлера Радзівіла наша дзяржава дасягнула найвышэйшага росквіту, а грамадскае жыцьцё будавалася на юрыдычных прынцыпах нацыянальнага права.

Найвялікшы дыпламатычны дзеяч, князь МІКАЛАЙ РАДЗІВІЛ яшчэ ў XVI стагоддзі дальнабачна вызначаў новыя прыярытэты зьнешняй палітыкі нашай дзяржавы, якія вялі да больш цеснай інтэграцыі з краінамі Заходняй і Паўночнай Эроўпы.

Стараньнем і мецэнацкай падтрымкай нашага Вялікага канцлера ў Беларусі былі створаныя буйныя выдавецкія цэнтры, плённа прадоўжаны асьветніцкія традыцыі доктара Францішка Скарыны. Князь МІКАЛАЙ РАДЗІВІЛ добра валодаў беларускай, польскай, а таксама іншымі эўрапейскімі мовамі.

Уважаем за вялікі гонар абвясьціць 1995 год у Беларусі Годам МІКАЛАЯ РАДЗІВІЛА ЧОРНАГА й заклікаем беларускія дзяржаўныя і мясцовыя органы кіраваньня, установы культуры, навукі і адукацыі ўшанаваць памяць вялікага дзеяча нашай дзяржавы — Найясьнейшага князя МІКАЛАЯ РАДЗІВІЛА ЧОРНАГА.

Камісія па культуры БНФ "Адраджэньне".
Беларускі эвангелічны рэфармацыйны збор.
Згуртаваньне беларускае шляхты.
Згуртаваньне беларусаў сьвету "Бацькаўшчына".

ЁСЦЬ ПЫТАННЕ

... КАМУ ЯНЫ БУДУЦЬ ПАТРЭБНЫЯ?

Калі чатыры гады таму паўстала пытанне аб тым, куды пайсці вучыцца майму сыну, для мяне гэта было вызначана адразу — у беларускі клас, — туды, дзе ўсе прадметы выкладаюцца па-беларуску. Я ведаю і люблю беларускую мову, і лічу сваёй радзімай Беларусь, нягледзячы на тое, што па пашпарце я — руская і нарадзілася ў Санкт-Пецярбургу. І дзіця маё, народжанае ў Мінску, павінна вырасці сапраўдным грамадзянінам сваёй незалежнай дзяржавы. А якая ж незалежнасць без уласнай, роднай мовы? — так думалася мне тады. Але з цягам часу ружовае покрыва прывабнасці гэтай ідэі знікла з маіх вачэй. Чаму? Паспрабую растлумачыць.

Па-першае, для настаўнікаў, што выкладаюць у так званых "беларускіх" класах, беларуская мова ўсё роўна застаецца замежнай. Яны карыстаюцца ёю настолькі змушана і не вольна, што на бацькоўскіх сходах часам становіцца сорамна і ўзнікае пытанне: а як жа падчас заняткаў? Няўжо таксама? І яшчэ. Сын распавядаў мне аднойчы, што калі дзеці нечага не разумеюць у тлумачэннях настаўніцы, яна адразу ж пераходзіць на расейскую, бо ведае — усе вучні з рускамоўных сем'яў і па-руску зразумеюць хутчэй. І сапраўды — амаль ніхто з аднакласнікаў майго сына не карыстаецца ў побыце роднай мовай. І, натуральна, гэтыя агрэсіўны рускамоўны асяродак робіць сваю разбуральную справу. Магу з упэўненасцю сказаць: дзеці мовы не ведаюць і размаўляць на ёй не хочуць. Бо беларуская мова застаецца, на жаль, на Беларусі замежнай, і гэта вельмі адчувальна.

Цяпер пра рускую мову. Яна выкладаецца як прадмет, і таму часу на яе адводзіцца вельмі мала. І што ж атрымоўваецца? Дзеці не ведаюць у рэшце рэшт ні рускай, ні беларускай. Аднолькава непісьменна пішуць яны і на роднай мове, і на рускай, блытаючы літары, выкарыстоўваючы правілы адной мовы пры напісанні на іншай. Не дадзіце веры, я паўгадзіны дамагалася ад свайго малога, як па-расійску будзе "дзеяслоў". Хіба ж гэта нармальна? Што вырасце з гэтых беларускамоўных дзяцей? Асабліва палохае і турбуе гэтае пытанне мяне (ды і іншых бацькоў) зараз, калі ходзяць настойлівыя чуткі аб прыхільнасці нашага вышэйшага кіраўніцтва да аб'яднання (дакладней, да далучэння) з Расіяй. Маці аднаго сынавага сябра неяк сказала з горыччу: "Без Расіі — жабрацтва, а з Расіяй — няволя". І каму будзе патрэбнае веданне беларускай мовы, калі мы "побратаемся" з Расіяй? Якое будучае чакае нашых беларускамоўных дзяцей? Каму яны будуць патрэбныя?

І апошняе, што хацелася б сказаць. Ва ўсе часы культурным і адукаваным лічыўся чалавек, які ведае некалькі моваў, прычым ведае добра. Нашыя дзеці аказаліся адарванымі ад вялікай рускай літаратуры, ад яе класічнай спадчыны. Чаму дзеці амаль не вучаць напамяць вершаў Пушкіна, Лермантава, Цютчава? Што гэта? Хіба змогуць яны потым называць сябе інтэлігентнымі толькі таму, што вывучалі гісторыю Вялікага княства Літоўскага і ведаюць, калі жыў князь Вітаўт? А калі хто-небудзь з іх вырашыць працягваць адукацыю за мяжой, у той жа Расіі, напрыклад? Як жа без рускай мовы? Сорамна будзе...

Я ўсім сэрцам падтрымліваю высакародныя ідэі Адраджэння, паважлівага стаўлення да гісторыі і культуры Беларусі. Але ж не такімі прымітыўнымі метадамі гэта павінна здзяйсняцца! На маю думку, не трэба рабіць ніякай штучнай мяжы паміж рускай і беларускай школамі. Не на карысць гэта дзецям...

... Учора я зноў пралівала слёзы над сшыткамі па беларускай мове майго хлопца. Зноў перабlímаны рускія і беларускія літары, правілы напісання больш нагадваюць выключэнні, чым правілы. І прыйшла я нарэшце да рашэння перавесці сына з беларускай школы ў іншую, дзе вывучаюць беларускую мову як прадмет разам з нямецкай і англійскай. Бо шкада дзіцяці...

Дзіна КІРЫЛАВА

ПЯЦЬ ГАДОЎ УПАРТАГА ЗМАГАННЯ

Дагэтуль на вёсцы існуе прыкмета: калі дзіця дасягнула пяцігадовага ўзросту — значыць, ужо будзе жыць, якое б нягеглае яно ні было. Толькі перасягнуўшы гэту ўзроставую мяжу, маленькі чалавек становіцца паўнапраўным членам сям'і, а з яго інтарэсамі пачынаюць па-сапраўднаму лічыцца родныя людзі, якія бачаць у ім ужо не нахлебніка, а будучага працаўніка, якому лёсам наканавана жыць доўга...

Дваццаць шостага студзеня Закон аб мовах, самы, бадай, шматпакутны закон за ўсю гісторыю нашай краіны, адсвяткаваў сваё пяцігоддзе. Вядома, дзіўна параўноўваць закон дзяржавы са слабым дзіцем. І ўсё ж... Усе гэтыя пяць гадоў за ім са страхам, з чаканнем ці проста з цікаўнасцю назіралі: як ён — будзе жыць ці не? Тыя, хто хварэлі за яго душой, каму ён быў абавязаны сваім нараджэннем, абараняні яго, стараліся засцерагчы, як тое малое, ад удараў і ўнутраных, і знешніх. Нядобразычліўцы, як тыя зайздросныя суседзі, спрабавалі калі не знішчыць яго, дык прыніізіць, не даць ходу далей.

Але на гэтым і скончылася мая дзіўная аналогія. Закон — ён, канешне, не чалавек. І пяць гадоў для яго — век ужо даволі сталы. Але ў яго па-ранейшаму засталіся ворагі. Яны ўжо не падобны на суседзяў-зайздроснікаў, якія, пасля таго як маленькі чалавек паказаў свае правы на жыццё, толькі кідаюць злосныя позіркі і паціху бурчаць сабе пад нос. Але абразіць яго адкрыта ці, горш таго, саштурхнуць з дарогі ўжо не асмельваюцца. Ворагі ў Закону па-ранейшаму моцныя. І па-ранейшаму жадаюць яму смерці. Прычым адкрыта, ва ўпартай упэўненасці, што праўда ўсё ж на іх баку... Ды і руплівцы Закону зусім не падобныя да шчаслівых бацькоў, якія, адзначыўшы пяць гадоў дзіцяці, ужо не трывожацца за яго жыццё і вызваляюць малое ад занадта клапатлівай апекі. Закону па-ранейшаму патрэбна абарона. Як ні прыкра, але і сёння застаюцца сумненні: будзе жыць ці не?

Бясспрэчная ісціна, што стала сёння занадта банальнай: сапраўднымі носьбітамі мовы могуць стаць толькі дзеці. Калі, вядома, іх гэтай мове навучыш. Дзеянне Закону ў сферы адукацыі — самы значны паказчык яго існавання. Таму і стаў гэты напрамак дзейнасці краевугольным каменем у супрацьстаянні дзвюх аднолькава моцных на сённяшні дзень сілаў, што выступаюць "за" і "супраць" Закону. Супрацьстаянне гэта не ўзнікла раптам на пустым месцы, яно пачалося амаль чатыры гады таму, калі ў верасні 91-га з першых класаў рускамоўных школ пачаўся паступовы пераход на беларускую мову навучання. Шмат тады было незадаволеных — і бацькоў, і настаўнікаў. У аддзелы адукацыі, рэдакцыі газет ішлі абураныя і здзіўленыя лісты. Гэта ў нашым русіфікаваным грамадстве было нармалёва, мы наогул не вельмі добра ставімся да перамен. Але адначасова многія бацькі адразу аддалі дзяцей у беларускія класы з ахвотай. Некаторых на гэта натхніла нацыянальная самасвядомасць, іншыя пайшлі на гэта з разлікам на будучыню: яны разумелі, што дзеці будуць жыць у зусім іншых умовах і ў зусім іншай дзяржаве. Нямала было тады і цікаўных, якія без спрэчак, але са скептычнай усмешкай адпраўлялі дзяцей у беларускія класы: маўляў, паглядзім, што з гэтага атрымаецца...

Так ці інакш, тады ўсё атрымалася. Класы былі ўкамплектаваны цалкам, рускіх класаў па жаданні бацькоў было створана зусім няшмат, некаторыя з іх спынілі сваё існаванне пасля першай чвэрці. Бацькі пачалі прывыкаць, што малыя ўсё часцей устаўляюць у мову беларускія словы. І тады, нават

ПАЛАНІЗАЦЫІ МЫ НЕ БАІМСЯ...

Летась, напрыканцы года, у рэдакцыі нашай газеты была наладжана выстава "Польская культура на старонках "Культуры", аналагічная той, калі нашымі гасцямі былі супрацоўнікі французскага пасольства ў Беларусі. На гэты раз да нас завіталі саветнік пасольства Польшчы ў РБ Марэк ЗЮЛКОЎСКІ і саветнік па культуры Марэк ГАЛКОЎСКІ, а таксама пісьменнікі Валянцін ТАРАС і Яўген БУДЗІНАС. Апошні запрасіў нас усіх у Пухавіцкі раён, дзе на ўзятых у арэнду землях наладзіў вялікі комплекс культурна-асветных установ, у якіх адноўлены старадаўнія формы беларускага рамяства: пляценне з саломы, кавальства, выпечка хлеба па паўзабытых рэцэптах.

Размова атрымалася доўгай і цікавай. Фрагменты з яе мы прапануем нашым чытачам.

Хаця публікацый у газеце набралася нямала, усё ж адчувалася, што размова аб стане ўзаемадносін нашых культур павінна мець працяг. І таму нядаўна ў польскім пасольстве адбыўся "круглы стол", дзе сустрэліся пісьменнікі Вольга ІПАТАВА, Васіль СЁМУХА, Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК і ўжо ўзгаданыя супрацоўнікі пасольства Рэспублікі Польшча на Беларусі.

В.ІПАТАВА: Хаця аўтары нашых "замежных" публікацый у асноўным культуролагі, філосафы, перакладчыкі, за "круглым сталом" на гэтую сустрэчу запрошаны пісьменнікі, якія маюць справу з выдавецкай дзейнасцю — Васіль Сёмуха і Леанід Дранько-Майсюк. Бо пісьменнікі ва ўсе часы былі першымі "пасланцамі" замежных культур, выступаючы як перакладчыкі, заводзячы асабістыя кантакты і тым знаёмячы чытача з той ці іншай літаратурай.

Нашы пераклады з польскай мовы не перапыняліся ніколі. І кніга вершаў Норвіда, якая толькі што выйшла ў перакладзе Алега Мінкіна, і беларуска-польскі слоўнік Анатоля Клышкі, і пераклады са Станіслава Лема, зробленыя А.Бутэвічам, — сведчанне гэтаму. У газеце "Культура" з'яўляюцца ў асноўным матэрыялы на культуралагічныя тэмы, некаторыя з іх арганізаваныя пры дапамозе пасольства Польшчы. Дадам, што дзякуючы пасольству Польшчы газета вось ужо другі год рэгулярна атрымлівае некаторыя польскія газеты і часопісы. Але ўсяго гэтага, вядома, мала для таго, каб мець яснае ўяўленне, што робіцца ў суседняй з намі краіне, якая амаль чатыры стагоддзі аказвала магутны культурны ўплыў на беларусаў (дарэчы, гэтыя веды пра нашы агульныя гістарычныя карані з вялікай цяжкасцю ўваходзяць у свядомасць нацыі).

В.СЁМУХА: Калі я паспрабаваў перапісаць пералік таго, што мы выдалі апошнім часам, то не хапіла часу. У нас у выдавецтве ёсць некалькі чалавек, апантаных польскай культурай, якія адраджаюць белыя старонкі нашай беларускай, а часам і польскай культуры. Літаратура беларуска-польская XIX ст., дзе былі дзесяткі літаратараў, якія пісалі па-польску і па-беларуску. У нас выйшлі творы Яна Чачота, Уладзіслава Сыракомлі (у гэтай галіне не пакладаючы рук працуе Кастусь Цвірка, а таксама У.Мархель), прычым праца не надта ўдзячная, бо пераклады аплочваюцца мізэрна. Удала перакалала нарысы Сыракомлі Хрысціна Лялько. Гэтыя працы закладаюць вялікую нішу нашай класічнай літаратуры, якая раней замоўчвалася. Здадзены ў набор вялікі том "Зорка філарэтаў", куды ўвайшлі творы Міцкевіча, Зана, Баршчэўскага — усяго каля пятнаццаці аўтараў.

Такі ж адраджэнскі працэс пачаўся ў галіне музыкі (варта ўспомніць дзейнасць Віктара Скарабагатава, кампазітара Яўгена Паплаўскага). Яны аднаўляюць тое, што ўжо палякам вядома — напрыклад, оперу Радзівіла "Фауст" бы ўжо ставілі ў 1931 годзе, а пасля схавалі ад нас, беларусаў.

З нашага агульнага здабытку ёсць што паказваць і друкаваць.

Сёлета выдаем "Куды ідзеш?" Сянкевіча, які пераклаў "Новы запавет", пасланне Паўла карынфянам і інш. Я пытаўся пра пераклады Норвіда, зробленыя Алегам Мінкіным, у палякаў, яны здзівіліся, маўляў, як гэта вы ўзяліся за пераклады Норвіда, мы самі яго не разумеем... На мой погляд, гэта зроблена выдатна. Тое самае ён зрабіў са Стафам — гэта загадкавы паэт, я сам ніяк не мог падступіцца да яго, а вось Алег насмеліўся.

М.ГАЛКОЎСКІ: Для мяне ўсё ж дзіўна, як мог аказацца незразумелым Стаф і зусім зразумелым Норвід. Я заўсёды лічыў наадварот.

В.СЁМУХА: Так, для мяне Норвід быў загадкай, пакуль за яго не ўзяўся Мінкін. Стаф — з тых арыстакратычных паэтаў, да якіх мне не так проста падступіцца. Я перачытваю Стафа — і кожны раз тое ж самае пачуццё.

М.ГАЛКОЎСКІ: Ён для нас лічыцца ўзорам паэзіі, якая вяртаецца ў свае антычныя, класічныя формы.

В.СЁМУХА: Мне куды болей па сэрцу Тувім. Я лічу, што палякі яго недаацэньваюць...

М.ГАЛКОЎСКІ: Мабыць, недаацэньваем яго вершы пра Сталіна, а іншыя даацэньваем...

В.СЁМУХА: Пра Сталіна пісалі амаль усе паэты, якія жылі ў тую эпоху.

М.ГАЛКОЎСКІ: Стаф пра Сталіна не пісаў, хаця таксама жыў тады ж...

В.СЁМУХА: Можа, і гэта вынікае з таго, што ён не пісаў... [dubious]

Дыскусія пра польскую паэзію і наяўнасць у ёй (а таксама ў беларускай) элементаў прыслугоўвання таталітарызму — асобная тэма нашай гаворкі, якая адбывалася ў сценах пасольства. Уражвала, што польскія дыпламаты свабодна гавораць на тэмы літаратуры і ў дадатак па-беларуску (адразу ўявілася падобная дыскусія з кімнебудзь з беларускіх дыпламатаў. Рызыкну выказаць думку, што яна была б немагчымай таму, што нашы дыпламаты, за рэдкім выключэннем, беларускую літаратуру не чытаюць. У пасольстве РБ у Польшчы, калі мы там летась былі, апроч У.Сянько, ніхто не размаўляў на роднай мове).

Калі ж вярнуліся зноў да ацэнкі польскай літаратуры ў нашых перакладах, гаворка адбылася вось пра што.

В.СЁМУХА: Нам цікавая польская літаратура. Хаця наш прэзідэнт цягне нас да Масквы і гаворыць, што мы без яе прападзём, мы, нягледзячы на паўную роднасць з рускай культурай, адчуваем, што такая ж роднасць ёсць у нас і з польскай культурай. І ніякімі стагоддзямі не сатрэш таго, што мы жылі разам у адной дзяржаве, тым больш што гэта захавалася ў народзе. Ды і не трэба рабіць гэтага.

Л.ДРАНЬКО-МАЙСЮК: Я, напрыклад, нарадзіўся ў Давыд-Гарадку, які да 1939 года таксама ўваходзіў у склад Польшчы: Бацькі мае паспелі скончыць па адным класу польскай школы. Гэта не да таго, што ў нас быў нейкі асаблівы польскі дух, але была памяць пра мову, пра іншае гаспадаранне, пра іншы дабрабыт, нейкая быццам настальгія. Гаварылі: "Тады малако вылівалі, а салам мазалі калёсы замест дзёгця, а кубасой завязвалі вароты". Гэта, вядома, легенды, асабліва на фоне пазнейшага голаду. Першае польскае слова, якое памятаю, было вышытае мамай чырвонымі літарамі на белым ручніку — "Смачнэго". Усё гэта абуджала ў мяне цікавасць да польскай культуры, а пазней Польшча ўвогуле стала ўяўляцца нейкім патаемным, каханнем у тыя, савецкія часы, — можа, нават забароненым, бо паехаць туды не было магчымасці. Тым больш, што звесткі пра гэтую краіну даходзілі да нас нібыта маленькімі ручаікамі, у той час як з Усходу ўсё гэта лілося шырокай ракой... Цяпер, некалькі разоў наведаўшы Польшчу (апошні раз быў па запрашэнні Люблінскага універсітэта Марыі Кюры-Складоўскай), я прывёз адтуль шмат кніг. У Любліне ёсць кафедра беларускай мовы і літаратуры, дзе наш Сяргей Кавалёў з дапамогай польскіх калег паднімае беларускую філалогію. У час выступлення я адчуваў шчырую зацікаўленасць маладых палякаў нашай літаратурай. На маім стале і зараз ляжыць трохтомнік Тувіма. (Дарэчы, дзякуючы перакладам Васіля Сёмухі мне захацелася паглядзець, як жа гучыць Тувім па-польску.) Гэтыя вобразы пачынаюць жыць у душы, я спрабую рабіць і свае пераклады. Тувім — увогуле надзвычай цікавая асоба, паэт, які склаў слоўнік польскіх п'яніц, і прычым паднёў гэта з XV — XVI стагоддзяў, а таксама слоўнік белай і чорнай магіі — не кажучы пра многае-многае іншае... Можа, не надта вялікае захапленне Тувімам у самой Польшчы тлумачыцца тым, што палякі, як і кожная вялікая нацыя, не маюць асаблівай павагі да аўтарытэтаў. Кажуць, такія і французы...

Што тычыць рэдакцыі паэзіі выдавецтва "Мастацкая літаратура", то мы выдаем перш за ўсё беларускіх аўтараў, але не абмінаем сваёй увагай і паэтаў — грамадзян Польшчы, якія пішуць на беларускай мове: напрыклад, Алеся Барскага, Надзею Артымовіч, Яна Чыквіна. У цяперашніх умовах вельмі цяжка падтрымліваць нейкія зносіны са сваімі калегамі, але ў час наведвання Польшчы я пазнаёміўся з некаторымі сваімі равеснікамі — паэтамі Пётрам Целешам, Раманам Гажэльскім і іншымі.

І ўсё ж вельмі хочацца, каб на ўзроўні нашых пасольстваў, грамадскіх арганізацый былі наладжаны кантакты паміж літаратарамі, часопісамі і газетамі Беларусі і Польшчы. Трэба разбурыць "сцяну маўчання". Бо пераклад, апроч функцыянальнай, выконвае яшчэ і эстэтычную ролю. Ён узбагачае мову.

М.ГАЛКОЎСКІ: Мяне засмучае той факт, што пераклады з польскай мовы (напрыклад, кнігі перакладаў А.Міцкевіча) не запатрабаваныя беларускім чытачом, яны ляжаць у кнігарнях.

В.ІПАТАВА: Але ляжаць у кнігарнях і кнігі А.Салжаніцына, за якія ў 70-х гадах маглі і пасадзіць... Цяпер час насычэння беларускага рынку "ружовай літаратурай", такой, якая не патрабуе асаблівага душэўнага і разумовага напружання. І гэта зразумела: людзі жывуць у напружанай, невыноснай атмасферы, ім хочацца серыялаў пра Марыяну і "проста Марыю". З цягам часу, на маю думку, вернецца патрэба ў сур'ёзнай, высокай літаратуры.

М.ГАЛКОЎСКІ: Магчыма, тут у пэўнай ступені вінаватая і рыштыка. У нас гэта асабліва бачна: кнігу, пра якую не пішуць крытыкі, як правіла, мала купляюць. Раней жа, калі быў дэфіцыт добрай кнігі, куплялі ўсё запар. Дарэчы, я хачу акцэнтаваць увагу на словах спадара Сёмухі, што мы, палякі, нешта ад вас хавалі. Давайце паставім пытанне крыху інакш — можа, не мы хавалі, а вы, беларусы, не шукалі?

В.СЁМУХА: Можна пагадзіцца з вамі. Так, у нас існуе пэўная абыякавасць да сваёй спадчыны. Але ёсць і другое: хто мог шукаць нешта сто, сто пяцьдзесят гадоў таму, калі тут быў "Северо-Западный край"?

ЁСЦЬ ПЫТАННЕ

тады, з самага пачатку, ідэя не пускаць дзяцей у школу, пратэстуючы такім чынам супраць беларускага навучання, не знайшла сваіх прыхільнікаў. Магчыма, народ чатыры гады таму, не так змучаны цэнамі, інфляцыяй, рэформамі, быў больш законапаслухмяны. Магчыма, тады нават самыя заўзятыя прыхільнікі рускай мовы, гледзячы, як вучацца размаўляць па-беларуску дэпутаты і вялікія начальнікі, як з'яўляюцца беларускія шыльды і аб'явы, засумняваліся ў сваёй заўзятасці. Тады Закон канкрэтна ўступаў у сілу. Уступаў упэўнена і смела. Здавалася, з кожным годам яму павінна было б быць лягчэй і лягчэй.

Але... Пяты год яго жыцця стаўся самым цяжкім, нібы апошнім іспытам на выжыванне. Супрацьстаянне стала адкрытай барацьбой, праўда, дзякуй Богу, толькі на старонках газет ды ў выглядзе вусных выступленняў. Страсці пачалі разгарацца на пачатку навучальнага года, у верасні. Выступаючы перад студэнтамі педуніверсітэта, будучымі настаўнікамі, прэзідэнт міласціва даў дазвол, які, мякка кажучы, ідзе ўразрэз з палажэннямі Закону: хто на якой мове хоча, на такой і выкладае. Тады група студэнтаў і выкладчыкаў, пратэстуючы супраць гэтай заявы, пакінула залу. Але нямала было і тых, што сустрэлі гэтыя словы апладысментамі... А потым пачаліся выступленні бацькоў у Віцебску, Брэсце, Магілёве. Яны, пратэстуючы супраць беларускамоўнага навучання, не пусцілі дзяцей у школу, зрабілі "дзіцячую забастоўку". (Цікава толькі, ці многія з першакласнікаў разумелі, чаму не трэба ісці на заняткі?)... А потым 6 снежня "Советская Белоруссия" на першай паласе амаль у якасці перадавога змясціла артыкул спецкарэспандэнта "Правды" А.Сцепаненкі "Мама, возьми гадильник!". Артыкул быў напісаны ў абарону інтарэсаў тых бацькоў, але, божа мой, якім пагардлівым тонам гаварылася ў ім аб беларускай мове. Аўтар артыкула ўзгадаў і Канстытуцыю, і Прэзідэнта ў якасці патэнцыяльных абаронцаў правоў рускамоўных бацькоў. А як самы важкі аргумент непрымання беларускай мовы Сцепаненка прывёў недзе падслуханую памылку сямігадовага дзіцяці, якое сказала замест слова "гадзіннік" — "гадзільнік": маўляў, што гэта за мова, як брыдка гучыць! Памылку дзіцяці вынеслі ў якасці загалоўка на першую паласу рэспубліканскай газеты і зрабілі вывады агульнадзяржаўнага маштабу...

Ніякага рэзанансу з боку ўлад афіцыйных не прагучала. Бацькоў, што не пускалі дзяцей у школу, а, значыць, фактычна выступалі супраць Закону, не спасцігла ніякае спагнанне, яны, я думаю, дагэтуль упэўнены, што праўда на іх баку. Сп.Сцепаненка працягвае пісаць матэрыялы, што нярэдка закранаюць гонар дзяржавы, у якой ён жыве і сам... Законапавага і паслухмянасць нярэдка дыктуюцца сёння законабаязлівасцю. Калі апошняе паняцце адсутнічае, паступова спыняюць сваё існаванне і два першыя...

Вядома, усе гэтыя з'явы не засталіся без увагі грамадскасці. Людзі, неабыякавыя да роднай мовы, у канцы мінулага года стварылі Грамадскі Каардынацыйны Камітэт абароны беларускай мовы. Ініцыятары яго стварэння — 26 грамадскіх і грамадска-палітычных арганізацый. У Закону з'явіліся моцныя абаронцы. "У Беларусі ёсць людзі, якія абароняць беларускую мову і нацыю ўсімі магчымымі сродкамі", — гаворыцца ў заяве камітэта, якую цэнтральныя газеты надрукавалі ў сярэдзіне студзеня. Шкада толькі, што абарона гэта не носіць афіцыйнага, дзяржаўнага характару. Камітэт не мае паўнамоцтваў караць тых, хто з непавагай ставіцца да мовы і парушае Закон. Тым больш "усімі магчымымі сродкамі".

Сіла камітэта — у слове. У публічных заявах, адкрытых лістах да высокіх дзяржаўных асоб. Але нават гэтыя важкія словы нярэдка губляюць задуманую значнасць, таму што пытанне абароны мовы вельмі цесна звязваецца з вялікай палітыкай і адсоўваецца тым самым на другі план. У адкрытым лісце міністру адукацыі і навукі ("Народная газета", 19 студзеня) ініцыятыва ўвядзення абавязковага вывучэння рускай мовы з першага класа расцэньваецца Камітэтам як "палітычны крок антыбеларускай накіраванасці", як "ператварэнне беларускае школы ў арэну міжнацыянальнае варажнечы". І ні слова пра першакласнікаў, якім сапраўды было б цяжка вучыць аднačасова дзве родныя мовы. Было б, калі б не той факт, што рускай мовы плануецца ўвесці трыццаць гадзін вуснага курса на год (або гадзіна на два тыдні). І гэту гадзіну (дакладней, 45 хвілін) настаўнікі будуць чытаць дзецям казкі на рускай мове, праводзіць займальныя гульні. Ніякай шкоды гэтыя ўрокі не прынясуць, калі астатнія прадметы будуць выкладацца строга па-беларуску, а не хто на якой "ХАЦИТ"... Канешне, сёння цяжка не звязваць паміж сабой праблемы мовы і палітыкі і тым самым засцерагчыся ад гратэску ў некаторых выпадках. Тым больш што афіцыйная ўлада не на баку прыхільнікаў Закону аб мовах. Хутчэй наадварот...

Самым яскравым прыкладам таго для многіх грамадзян стала даволі вядомае пікетаванне ў падтрымку нацыянальнай школы ля сцен педагагічнага ўніверсітэта і Міністэрства адукацыі 4 студзеня. Дакладней, не само пікетаванне, а яго вынік. Мікола Савіцкі, старшыня Мінскай гарадской рады ТБМ, быў затрыманы далёка не ў ветлівай форме і адведзены ў аддзел міліцыі як парушальнік грамадскага парадку. Сапраўды, санкцыянаванае гарсаветам пікетаванне ледзь не стала стыхійным выступленнем у падтрымку галоснасці. Але арыштавалі менавіта арганізатара пікета ў падтрымку беларускамоўнага навучання. Праўда, хутка выпусцілі. Недарэчная выпадковасць? Здаецца, сёння так думаюць нямногія.

Не лічачы камісіі пры Вярхоўным Савеце і вельмі нешматлікіх інспектараў пры выканкамах, фактычна больш ніхто не мае паўнамоцтваў афіцыйна, на дзяржаўным узроўні кантраляваць выкананне Закону аб мовах. А сам Закон, як бачым, бывае "па-за законам".

Супрацьстаянне працягваецца. І наступнае пакаленне яшчэ будзе стаяць па розных баках гэтай дзіўнай, незразумелай чалавеку не беларускаму барацьбы. Старшакласнікі, што праз 7 — 10 гадоў будуць адпраўляць сваіх дзяцей у школу, сёння ў большасці сваёй вучацца па-руску. А гэта шмат што значыць. З 15 апытаных мной адзінаццацікласнікаў вясковай рускамоўнай школы за беларускую мову навучання для сваіх будучых дзяцей выказаліся толькі два чалавекі. Што ж тады казаць пра гарадскіх? У 195-й школе-гімназіі Мінска адзінаццацікласнікі выпускалі антыбеларускую "падпольную" газету "Пена". Вядома, калі раскрылі гэта "выданне", падняўся вялікі вэрхал. Адразу падключылася камісія гарвыканкама па адукацыі і культуры, але... меры, якія яны могуць прыняць, у большасці сваёй растлумачальныя. Наўрад ці тлумачэнні прымусяць гэтых маладых людзей змяніць сваю пазіцыю. Не дзіўна будзе, калі праз колькі гадоў яны не будуць пускаць дзяцей у беларускія школы, адчуваючы пры гэтым, што праўда на іх баку і што на іх няма ўправы...

Сёння Закону аб дзяржаўнай мове, як нікому, патрэбна абарона і падтрымка дзяржавы. Толькі пры такой умове можна быць упэўненым, што супрацьстаянне не скончыцца сапраўднай бойкай.

А наогул, давайце верыць у народныя прыкметы. Яны мудрыя і амаль заўсёды здзяйсняюцца. Закон адсвяткаваў пяцігоддзе — значыць, будзе жыць і дзейнічаць, з кожным годам набіраючы сілу.

Дзеці ходзяць у беларускія школы і будуць хадзіць. Сёлета ўжо 70 працэнтаў першых класаў вучацца па-беларуску. Яны навучацца гаварыць слова "гадзіннік" — падкажуць педагогі, калі не бацькі. Толькі як бы апошнім не пачуць пасля ад дзяцей папрок, што не дапамаглі, не растлумачылі, што не пускалі ў школу і смяяліся з мовы, на якой размаўляла з імі першая настаўніца. Ужо сёння нашы дзеці пішуць на снезе свае імёны згодна з беларускім правапісам. Ужо сёння, гуляючы "ў школу" са сваімі малодшымі сябрамі, яны гавораць: "Добры дзень, дзеці. Пачнем наш урок". І наўрад ці калі-небудзь уявяць, што іхнім дзецям настаўніца скажа інакш.

Алеся КЛІМОВІЧ

М.ГАЛКОЎСКІ: Але чаму не асабліва шукаюць і зараз?

В.ІПАТАВА: Пошукаў, мабыць, сапраўды вядзецца няшмат, але цяпер паехаць у польскія архівы — амаль недаступная раскоша для нашых даследчыкаў.

М.ЗЮЛКОЎСКІ: Мне цікава назіраць, наколькі ў сучаснай Беларусі (не за "польскім часам", а менавіта цяпер, калі ў грамадстве зусім другая парадыгма, чым сто гадоў таму) ідзе асэнсаванне польскасці і расійскасці. На маю думку, гэта трэба рабіць не інтуітыўна, а мэтанакіравана, як прадмет грамадскай камунікацыі, — так, як ідзе зараз асэнсаванне беларускасці. І рабіць гэта, нягледзячы на непрыняцце такой асэнсаванасці пэўнаю часткаю грамадства, бо гэта важна для Беларусі як суверэннай краіны. І яшчэ цікава разважаць — ад гэтай парадыгмы, якая засталася ў сялянскай культуры, пра якую казаў сп.Дранько-Майсюк, прарастаюць у беларускай культуры якія-небудзь парасткі? Іншымі словамі, наколькі вам патрэбная польская культура і ці патрэбная яна сёння ўвогуле, скажам, у параўнанні з французскай ці іншымі культурамі? І ці не ўзнікае пры яе з'яўленні думак пра нейкую там паланізацыю?

В.ІПАТАВА: Думаю, што польскасць не будзе выклікаць ні ў кога пярэчання, калі яна не звязана з прапагандай ідэі, што гэтая зямля — прыналежнасць Польшчы. Асабліва гэта тычыць набажэнства ў касцёлах. Нашы бацюшкі гавораць па-расейску, і ў дадатак, прыязджаючы на Беларусь, ксяндзы таксама гавораць па-расейску або па-польску. Дарэчы, самую гарачую прыхільнасць выклікаюць на радыё набажэнствы па-беларуску, якія праводзяцца святарамі касцёла Алены і Сымона.

В.СЁМУХА: Калі нашы цэрквы пяройдуць на беларускую мову, цяжка сказаць. Пакуль што беларускасць выклікае шалёнае процідзеянне.

М.ЗЮЛКОЎСКІ: Мне здаецца, што якраз гэтае пытанне не мае адносін да польскай культуры. Гэта вашы ўнутраныя справы: рашаць, на якой мове будзе весціся набажэнства. З другога боку, мы ў Польшчы ўжо пачынаем прыходзіць да высновы, што касцёл павінен быць аўтаномным, дзяржава не ўмешваецца ў яго справы, і толькі вернікі рашаюць, на якой мове гаварыць з Богам. Увогуле, у кананічных тэкстах нічога не гаворыцца пра мову.

Л.ДРАНЬКО-МАЙСЮК: І ўсё ж мушу адзначыць, што, дзякуй Богу, у нас усе канфесіі існуюць мірна. Простыя вернікі-каталікі разумеюць простых вернікаў-праваслаўных куды лепей, чым іхнія пастыры, ужо не кажучы пра палітыкаў. Славутая беларуская талерантнасць тут якраз вельмі дарэчы. І я радуюся гэтаму, як і таму, што мітрапаліт Філарэт, узыходзячы на трыбуну, гаворыць колькі можа па-беларуску, і таму, што некаторыя ксяндзы таксама спрабуюць гаварыць па-беларуску...

В.СЁМУХА: Але калі царква падтрымлівае казакаў у Віцебску, то гэта ўжо палітыка.

Л.ДРАНЬКО-МАЙСЮК: Цікавасць да французскай культуры ў нас больш рацыянальна-свядомая, да польскай жа — генетычная. У гэтым розніца. І гэтую цікавасць трэба толькі абудзіць. Таму, мне здаецца, пасольства магло б праводзіць больш усялякіх культурніцкіх акцый. Я за тое, каб на беларускім радыё кожны дзень па-польску гучалі вершы Міцкевіча, Норвіда.

В.СЁМУХА: Мы, беларусы, вельмі адкрытыя да суседніх культур.

М.ЗЮЛКОЎСКІ: Мне здаецца, што можна гаварыць і пра паланізацыю ў эстэтычным сэнсе касцёла ў самой Польшчы. Як і кожная культура, касцёлы акумулююць лакальныя народныя культуры, архетыпы і г.д. Польская культура ўяўляе народна-вызваленчую парадыгму, у нечым нават месіянскую.

В.СЁМУХА: У эстэтычным сэнсе паланізацыі мы не баімся. Чым болей польскай культуры будзе на Беларусі, тым лепей, як і любой іншай. Але палітычныя прэтэнзіі — гэта страшна для нас.

М.ГАЛКОЎСКІ: Мне дзіўна слухаць пра паланізацыю, таму што ў Польшчы ніхто не хоча паланізаваць ні Літву, ні Беларусь, ні ўвогуле ніякую іншую краіну. Але, канешне, я б хацеў у сэнсе культуры паланізаваць вашу краіну — гэта ж частка маёй работы. І столькі, колькі змагу. У нас нідзе няма такіх заяў, што трэба было б далучыць кавалак Беларусі да Польшчы ці нейкай іншай краіны за кошт трэцяй. Таму паланізаваць вашу палітыку ў сэнсе руху наперад было б таксама нядрэнна... А калі не жартам — мы падпісвалі трактат з вашай краінай, і гэта ўжо святое правіла для палітыкі — прытрымлівацца заяўленага. І мы не робім ніякіх крокаў, якія б пярэчылі ўмовам нашых дамоўленасцей.

Але складанасці, вядома, ёсць. Вы кажаце, што ксяндзы вядуць набажэнствы на польскай мове. Але ж часта яны, апроч яе, іншай не ведаюць. З другога боку, палякі на Беларусі гавораць аб тым, што яны хацелі б слухаць набажэнствы па-польску (што, наколькі мне вядома, робіцца толькі ў кальварыйскім касцёле). Чаго ў вашай краіне мала і што мне хацелася б неяк выправіць — каб тут мелі магчымасць рэгулярна атрымліваць польскую прэсу, мець магчымасць чытаць самыя новыя, "гарачыя" выданні, кнігі. Але пакуль гэта, з-за рознасці цэнаў, амаль нерэальна.

М.ЗЮЛКОЎСКІ: Пакуль няма і палітычнага рашэння гэтай праблемы. Польская дзяржава, паводле пэўных міждзяржаўных пагадненняў, павінна фармаваць польскую культуру на Беларусі, клапаціцца аб ёй на дзяржаўным узроўні, браць на сябе арганізацыю кнігарняў, распаўсюджанне літаратуры. Але пакуль такіх пагадненняў няма, толькі стаіць пытанне аб гэтым, як і аб тым, ці патрэбна гэта для беларусаў. Тым больш, што беларусізацыя ідзе аднačасна з пэўнай міфалагізацыяй нашай агульнай гісторыі. Я маю на ўвазе кнігу "Сто пытанняў і адказаў па гісторыі Беларусі", некаторыя падручнікі.

В.СЁМУХА: Яна адлюстроўвае наш генетычны страх перад паланізацыяй і русіфікацыяй. Мы аднаго баімся — знікнуць як нацыя. Вам гэты страх не зразумелы — вас 30 мільёнаў.

Л.ДРАНЬКО-МАЙСЮК: Вядома, у нашых гісторыкаў з'яўляюцца нейкія спецыфічныя погляды на нашу агульную гісторыю, але палітыкі за гэтым не стаіць, а ёсць толькі жаданне заявіць аб тым, што ў Беларусі — уласная гісторыя.

М.ЗЮЛКОЎСКІ: У польскай культуры ўсё болей з'яўляецца таго, што ёсць неад'емнай часткай сённяшняй культуры ўвогуле — інфарматыўнасці, пашырэння агульнай прасторы культуры. Рэфармуецца эканоміка, тэхналогіі, і гэта не можа не адбівацца на ўсім ладзе жыцця. Шэсць гадоў таму мы ўзялі эканамічны накірунак і пайшлі наперад. Абмен ці экспарт таго, што напрацавана ў нас у галіне культуры (узяць, да прыкладу, польскае кіно), былі б карысныя для Беларусі. Культуру тут я сапраўды стаўлю на першае месца, бо не матэрыя вызначае думкі, але наадварот — дух вызначае матэрыю. І ўсё ж польскі экспарт на Беларусі займае толькі 0,2 працэнты гандлёвага абароту нашай краіны, і нашы эканамічныя інтарэсы ў першую чаргу скіраваныя на Захад, а не сюды, да вас. Якія прычыны? Іх шмат, і першая — мы за гэтыя гады пайшлі далёка наперад, нашы эканомікі ўсё болей розняцца.

І ўсё ж удзельнікі "круглага стала", працяглы час прадыскутаваўшы аб эканоміцы, зноў вярнуліся да праблем культуры. Агульная выснова — нашы кантакты трэба пашыраць. І весці такія сустрэчы і дыскусіі, бо нават тое, што закранута ў гэтай гаворцы, заняло б некалькі нумароў. Таму рэдакцыя вырашыла праводзіць такія "сталы". Спадзяемся рэгулярна звяртацца да чытачоў з просьбай прыняць у іх удзел.

Матэрыялы "круглага стала" падрыхтаваў Ягор ФЯДЗЮШЫН

На здымках (злева направа): Марэк Галкоўскі, Вольга Іпатава, Васіль Сёмуха, Марэк Зюлкоўскі, Леанід Дранько-Майсюк.

АРХІЎ

Якаў ЛЕНСУ

ТЭАТР РЭЧАЎ, ЦІ МІНУЛАЯ ЭПОХА ПРАЗ РЭЧАВЫ СВЕТ

РАЗВАГІ ДЫЗАЙНЕРА

Яшчэ гарацъ рубінавыя зоркі на вежах Маскоўскага Крамля, яшчэ на галоўным праспекце Мінска з гранітнага п'едэстала паглядае ў задуменні "Жалезны Фелікс" на велічны адміністрацыйны гмах без шыльды, але эпоха, што нарадзілася ў кастрычніку 1917-га, скончылася. Беззваротна пайшла ў гісторыю... Што яна дала? Прыгожыя гарады і забруджаную прыроду, буйныя навуковыя дасягненні і прыклады шалёнага валюнтарызму невуцтва, вялікія подзвігі народа і страшэнныя злачынствы ўлады... А яшчэ, як і кожная эпоха, нарадзіла яна свой, непаўторны рэчавы свет,свет матэрыяльных прадметаў, які акаляў савецкіх людзей на працягу гэтых сямідзесяці пяці гадоў. Былі тут і рэчы выдатнай мастацкай якасці, і не вельмі высокага густу, і яўны "кіч", але ўсе яны былі адбіткам эпохі, своеасаблівым люстэркам жыцця. Таму адна рэч пры ўважлівым разглядзе можа больш расказаць нам пра эпоху, чым дзесятак гістарычных навуковых прац. Давайце ж паспрабуем прачытаць гэты прадметны аповяд адыходзячай эпохі.

"ЖАЛЕЗНЫ КОНЬ"

Скончылася грамадзянская вайна. Знявечаная краіна пацiху ажывала. У гарадах адраджаліся заводы і фабрыкі. Сялянскія арцелі-камуны, што нарадзіліся ў тыя гады, атрымалі першыя савецкія трактары.

Гэтую невялічкую сельскагаспадарчую машыну з казачнай назвай "Гном" стварыў расійскі канструктар Я.Мамін. Ён яшчэ да першай сусветнай вайны валодаў прадпрыемствам па вырабу трактараў, якія па сваіх якасцях маглі канкурыраваць з лепшымі замежнымі машынамі тае пары, але выпускаліся вельмі малымі партыямі. У канцы 1917 года Камісія па харчаванні Расійскай Федэрацыі адшукала былога ўладальніка трактарнага прадпрыемства і прапанавала яму арганізаваць вытворчасць невялікіх танных трактараў для сельскагаспадарчых таварыстваў. Так Мамін стаў тэхнічным кіраўніком на заводзе, які да рэвалюцыі яму ж і належаў, дзе стварыў свайго "Гнома".

Вось ён, першынец савецкага трактарабудавання: тры жалезныя колы — два вялікія ззаду і адно малое спераду. Колы вузкія з тонкімі спіцамі, зусім як у карэты. Наогул форма трактара вельмі простая, у ёй праломлена адбілася заўостранасць сацыяльных працэсаў тае пары, адлюстравалася спартанская суровасць жыцця першых паслярэвалюцыйных гадоў. Кабіны машына не мела, трактарыст размяшчаўся пад адкрытым небам на цвёрдым сядзенні без спінкі. Перад ім руль і труба для выхлапных газаў. Спераду бак для нафтавага паліва. Матор і сістэма прываду хаваюцца пад нагамі трактарыста паміж вялікіх задніх колаў. Вось і ўся канструкцыя. Сапраўды, гэтая машына была разлічана на любога неадукаванага селяніна. "Сістэма рухавіка настолькі простая, што мы не маем ні манцёра, ні паказальнай кнігі і спраўляемся самі без машыніста", — сведчылі тагачасныя сяляне. Такія трактары ўжываліся ў 20-я гады і ў Беларусі, дзе тады пачалі ствараць арцелі па сумеснай апрацоўцы зямлі.

Невялічкі "жалезны конь" на колах з тонкімі спіцамі, зручны і просты да прымітыўнасці, знаёмы нам па паслярэвалюцыйных плакатах і першых савецкіх кінафільмах — цікавы сімвал жорсткага і шалёнага паслярэвалюцыйнага часу. Шмат у чым наіўная гордасць дасягненнямі індустрыялізацыі шырока адлюстроўвалася ў 20-я і пачатку 30-х гадоў у рэчавым [illegible] савецкай краіны. Так, нашы [illegible] насілі сукенкі з матэрыі з малюнкамі трактарных колаў і саміх трактараў, бягучых па светлым, як вячэрняе неба, палатне. Гарбату пілі з кубкаў з выявамі тых жа трактараў, цягнікоў і іншых сімвалаў прамысловага прагрэсу, верай у які прасякнута ўсё тагачаснае жыццё.

ПРАСТАТА І СТАНДАРТНАСЦЬ

У 20-я і 30-я гады была разбурана цвярдыня некалі ўсталяваўшыхся форм раскладу ў асабістым і грамадскім побыце. А гэта ў сваю чаргу прывяло да пошукаў новага рэчавага свету, стылю, адлавядаючага духу часу.

На міжнароднай выставе ў Парыжы, якая праходзіла ў 1925 годзе, у павільёне СССР усеагульную ўвагу прыцягвала распрацаванае савецкім дызайнерам А.Родчанкам абсталяванне для рабочага клуба. Гэтая комплексная распрацоўка ўключала арыгінальныя па канструкцыі сталы, крэслы, вітрыны, сценкі-экраны, свяцільні і шмат чаго іншага. Але ці не самым цікавым у абсталяванні, што зрабіў Родчанка, быў шахматны столік з ёмістасцямі, які складаў адзінае цэлае з двума сядзеннямі. У ёмістасцях, што размяшчаліся па баках століка, захоўваліся шахматныя фігуры. Сам столік, на які былі нанесены клеткі ігральнай дошкі, рухома замацоўваўся на восі, за кошт чаго ў непрацоўным стане адкідваўся і займаў вертыкальнае становішча. Канструкцыя сядзенняў складалася з металічных трубак і драўляных дошчачак. Аб'ект вылучаўся рацыянальнасцю пабудовы і гарманічнасцю формы. Сам аўтар так характарызаваў свой творчы падыход да формаўтварэння распрацаванага ім клубнага абсталявання: "Прастата выкарыстання рэчы і стандартнасць рэчы пры неабходнасці пашырыць ці павялічыць колькасна асобныя яе часткі... Зыходзячы з гэтых патрабаванняў, амаль усе рэчы пабудаваны на рухомым прынцыпе, ён дае магчымасць разгарнуць прадмет у яго рабоце на большую плошчу і кампактна скласці яго па заканчэнні работы. Гэты прынцып я лічу адной з тыповых прыкмет, уласцівых сучаснай рэчы."

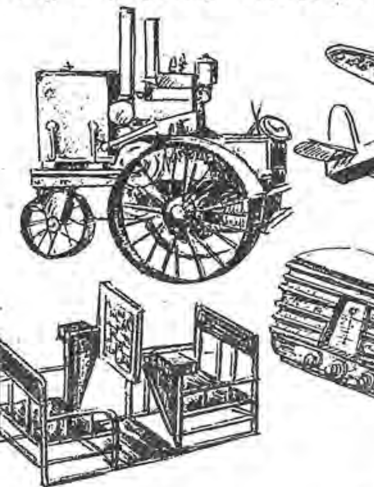
Тварэнне піянера савецкага дызайну А.Родчанкі — прыклад прарыву ў свет новых эстэтычна асэнсаваных тэхнічных форм, які адбыўся ў савецкай краіне ў першае паслярэвалюцыйнае дзесяцігоддзе ў асяроддзі мастакоў-"производственников", якія паставілі мэтай яднанне мастацтва са штодзённым жыццём. Мастакі-"производственники", якія сталі першымі савецкімі дызайнерамі, ішлі працаваць на прамысловыя прадпрыемствы, дзе стваралі праекты вырабаў, якія характарызаваліся зручнасцю і прыгажосцю формы. Развіццю і станаўленню гэтай плыні шмат у чым паспрыялі распрацаваныя ў пачатку 20-х гадоў у Віцебскім мастацка-практычным інстытуце ў асяроддзі сяброў групы УНОВИС (утвердители нового искусства) тэарэтычныя і метадычныя ідэі маладога прамысловага мастацтва, што нараджалася ў тыя гады. На жаль, гэтая плынь у савецкім прамысловым мастацтве існавала нядоўга — як і іншыя "фармалістычныя" мастацкія кірункі, яна была ліквідавана сталінскай таталітарнай машынай.

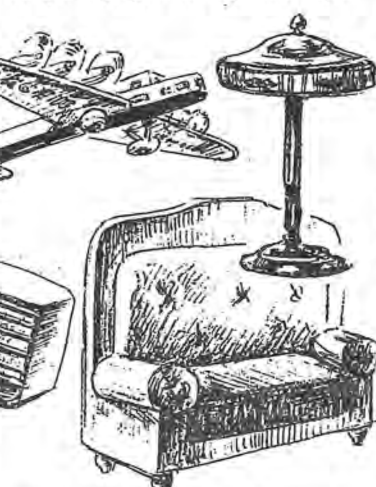
ДАЛЕЙ ЗА ЎСІХ, ХУТЧЭЙ ЗА ЎСІХ...

У другой палове 30-х гадоў маладому ўдарніку-машыністу, дэлегату X з'езда камсамола, у якасці ўзнагароды ўручылі "імянны" паравоз "ФД". Лакаматыў быў пафарбаваны цалкам у блакітны колер, збоку машыну прарэзвала белая паласа, а на катле выведзена гордае імя "Блакітная птушка". "Паравозам будучыні" назвала гэты цягнік тагачасная савецкая прэса.

"Блакітная птушка" была тыповым прыкладам савецкага дызайну 30-х гадоў, калі ў СССР быў ужо зруйнаваны рух піянераў мастацкага канструявання, дзеячаў "вытворчага" мастацтва. Адвергнуўшы творчасць мастакоў-"производственников" 20-х гадоў, савецкая матэрыяльна-мастацкая культура страціла наватарскі, глыбока гуманістычны падыход да фармавання рэчавага асяроддзя, які аб'ядноўваў тонкі эстэтызм з функцыянальнай практычнасцю. Дызайн 30-х быў накіраваны на праектаванне рэчаў для выбраных, у ім было нешта ад выхвалення, ён меў нейкі "агітацыйна-рамантычны" характар, развіваўся ў яўна прапагандысцкім ключы. Калі праекты мастакоў-"производственников" прадугледжвалі рэалізацыю ў серыйнай прадукцыі для шырокіх народных мас, то стварэнні мастакоў "агітацыйнага" дызайну звычайна ўяўлялі сабою унікальныя мадэлі, створаныя ў адным-двух экземплярах. Яны прызначаліся не для масавага выкарыстання, а для паказальных дэманстрацый.

Да такога ж "агітацыйнага" дызайну можна аднесці і створаны ў 1934 годзе ў бюро Тупалева гіганцкі самалёт АНТ-20 "Максім Горкі", для таго часу самы буйны аэраплан свету. Гэты гігант прызначаўся для абслугоўвання палітычных кампаній (святаў, маніфестацый і да т.п.), папулярызацыі паветранага флоту савецкай краіны, удзелу ў падпісцы на займы індустрыялізацыі. Самалёт умяшчаў 80 пасажыраў, у ім меліся спальныя памяшканні, друкарня для друку ўлётак, моцная радыёстанцыя "Голас неба". Інтэр'ер аэраплана і яго знешняе афармленне, уключаючы агітацыйную графіку, былі вырашаны з дапамогаю мастакоў.

Усе стварэнні "агітацыйнага" дызайну 30-х гадоў былі грандыёзныя па размаху тэхнічнага абсталявання, значныя па памерах, кідкія ў афармленні. Аднак было ў гэтым нешта несапраўднае, хімерычнае, блізкае да "калоса на гліняных нагах". У гэтым плане сімвалічны лёс самалёта-гіганта "Максім Горкі". У час аднаго з парадаў у Маскве, сутыкнуўшыся з самалётам суправаджэння, ён развaліўся на кавалкі і на жах усім, хто гэта бачыў, рухнуў на зямлю каля самай Краснай плошчы.

"ШАПКА МАНАМАХА" І КАНАПА-МОНСТР

30-я і 40-я гады — час узмацнення савецкай імперыі, развіцця і ўмацавання таталітарнай сістэмы, культу "бацькі народаў" Сталіна. Гэтыя працэсы нарадзілі новы лад жыцця, які адбіўся і ў формах рэчавага свету. Вуліцы савецкіх гарадоў забудоўваюцца велізарнымі пампезнымі гмахамі, ад якіх дыхала холадам і сумам. У гэтыя гады ў архітэктуры і прадметным формаўтварэнні склаўся нейкі манументальны стыль, які атрымаў неафіцыйны назоў "сталінскі ампір". Гэты стыль актыўна падтрымліваўся кіраўніцтвам партыі і савецкім урадам. Архітэктурнай напышлівасцю характарызавалася не толькі знешняе аблічча гарадоў, але і інтэр'ер, — у прыватнасці абсталяванне службовых кабінетаў і прыватных кватэр.

... Кабінет патанае ў цемры. Ужо глыбокая ноч. У трыццатыя гады многія ў савецкай краіне працуюць далёка запоўнач. Гэты рэжым задае Крэмль, дзе "бацька народаў" не спіць на працягу ўсёй ночы. Не спіць і гаспадар гэтага кабінета. На стале гарыць настольная лямпа. З-пад вялікага абажура яна кідае на стол шырокі светавы круг. Лямпа агромністая, манументальная па форме. Точанае аснаванне зроблена з дубу, высокая драўляная стойка ўпрыгожана разьбой. Круглы абажур — сапраўдны шэдэўр мастацтва. Сам ён зроблены са шкла, па форме нагадвае знакамітую "Шапку Манамаха". У тым месцы, дзе ў царова вянца футравая апуха, у лямпы ідзе накладны металічны дэкор у выглядзе дубовых лісцяў. Вянчае свяцільню, як шпіль, дэкаратыўнае наверша. Каму ж належыць гэтая лямпа? Чый гэта стол? Чый кабінет? А гэта не так і важна. Тады амаль ва ўсіх салідных кабінетах стаялі такія лямпы. Гэткія свяцільні былі своеасаблівым адбіткам эпохі. Іх напышлівасць, манументальнасць павінны былі ўвасабляць веліч і трываласць існуючага ладу. І кожны ўладальнік такой лямпы адчуваў сябе прыналежным да тых вялікіх стварэнняў, што адбываліся ў краіне. Схіляўся каля гэткай свяцільні над спісанымі паперамі сівы акадэмік. Уключаў такую лямпу сакратар райкома, каб праштудзіраваць у "Правде" чарговы даклад правадыра. Шчурыў вочы на святло гэткай жа лямпы суровы НКВДэшнік, ведучы допыт трапіўшага ў няласку сівога военачальніка, якому зусім нядаўна апладзіраваў на ўрачыстым пасяджэнні. Шмат маглі б расказаць гэтыя свяцільні, калі б умелі гаварыць. Але яны маўчаць, глыбока насунуўшы на лямпачкі абажуры...

У прыёмнай тоўпіцца народ. Усе маўкліва чакаюць сваёй чаргі. Адны падліраюць памаляваныя шэрай алейнай фарбай сцены, другія прымасціліся на цвёрдых крэслах, але некаторым пашанцавала размясціцца на агромністай абабітай чорнай скурай канапе. А можа гэта зусім і не канапа, а нейкае архітэктурнае збудаванне: высокая спінка-гмах з шырокім драўляным лакіраваным карнізам, па баках пукатыя цыліндрычныя валікі-порцікі, моцныя точаныя ножкі фігурнай формы, быццам невялікія калоны. Гэты драўляны спружынны волат, які адзеты ў чорную, пацёртую тысячу дакрананняў скуру (нібы камісар у знакамітым "кажане") — гордасць цеснай прыёмнай. Без яго яна б выглядала бедна і непрывабна. З ім жа пакой набывае саліднасць, значнасць. Чалавек, які ўваходзіць сюды, заўважыўшы гэтага чорнага монстра, адразу ж разумее, што трапіў у "сур'ёзную" ўстанову, дзе з ім жартаваць не стануць. Ох і вялікая ж справа мэбля!

Але гэткія ж канапы-монстры ў 30 — 40-я гады стаялі не толькі ў дзяржаўных установах. Амаль такія ж былі і ў многіх дамах савецкіх людзей таго часу. Але калі ў кватэрах адказных работнікаў яны ўвогуле нічым не адрозніваліся ад тых, што стаялі ў райкомах, выканкомах, сабесах і інш., то радавыя савецкія служачыя стараліся неяк пазбавіцца ад іх занадта афіцыйнага выгляду. Клапатлівыя гаспадыні шылі на іх з матэрыі чахлы, якія ўпрыгожвалі валанамі і рушачкамі, на палічку, што мацавалася на версе высокай спінкі, старанна расстаўлялі сямейныя фотаздымкі, гіпсавыя ці фарфоравыя фігуркі галубкоў, слонікаў. І суровы скураны волат цяпер ужо больш нагадваў сімпатычную шыраказадую цётухну ў доўгай сукенцы з аборкамі і ў хатнім чапцы. Не, не жадаў народ жыць у халодным асяроддзі велічна-манументальных рэчаў, ён імкнуўся да ўтульнасці і цеплыні рэчавага свету. Хаця б у ягоным жытле.

ГАВОРЫЦЬ МІНСК...

Але даваенная прамысловасць краіны ведала і сапраўдныя дасягненні ў стварэнні шэрагу складаных тэхнічных аб'ектаў, якія, з аднаго боку, былі дасягненнямі прамысловасці на сусветным узроўні, а з другога — як прадметы шырокага ўжытку ўваходзілі ў дамы простых людзей.

Радыё. У даваенныя гады, калі не гарэў яшчэ ў кватэрах савецкіх людзей "блакітны агеньчык", гэта быў адзін з галоўных каналаў сувязі з вонкавым светам. Тады нярэдка, як мы цяпер ля тэлевізара, збіраліся ўсёй сям'ёй ля прыёмніка — слухалі радыёпастаноўкі, канцэрты, з заміраннем сэрца ўслухоўваліся ў трывожныя навіны з палаючай Іспаніі. Вельмі распаўсюджаны былі ў той час характэрныя "талеркі"-дынамікі, якія вешаліся дома на сценцы. Класныя ж радыёпрыёмнікі з'яўляліся своеасаблівай гордасцю сям'і.

Віхрасты юнак з камсамольскім значком на лацкане чорнай вельветавай курткі ўпэўнена круціць ручку настройкі радыёпрыёмніка, з глыбіні якога нясуцца, хутка змяняючы адзін аднаго, гукі то сімфанічнай музыкі, то нейкага народнага спеву, то далёкай гаворкі на чужынскай мове. А вось ужо па-беларуску: "Гаворыць Мінск! Перадаем апошнія паведамленні. Сёння таварыш Панамарэнка наведаў горад Брэст, дзе на зямлі Заходняй Беларусі, народ якой ужо год як аб'яднаўся са сваімі ўсходнімі братамі..." Мякка гучыць голас дыктара, рэзанансна аддаючыся пад паліраванай крышкай радыёпрыёмніка, над шкалой настройкі якога можна прачытаць назву: "Маршал". Гэткія вялікія, моцныя прыёмнікі робяць у Мінску на першым у Беларусі радыёзаводзе, які ўзнёсся на старой Камароўцы на месцы былой лесапільна-мэблевай фабрыкі. Першую прадукцыю завод пачаў выпускаць у 1940 годзе. Радыёпрыёмнік "Маршал" — адзін з першынцаў прадпрыемства. Выгляд прыёмніка і сапраўды "маршальскі": драўляны лакіраваны корпус вялікіх памераў, спераду буйная акустычная рашотка з тонкіх, таксама лакіраваных рэек, знутры зацягнутая матэрыяй нярказа прыгожага адцення, на пярэдняй панелі знізу тры вялікія ручкі настройкі з заглыбленнямі для захвату пальцамі, шкала хваляў скампанавана ў вертыкальным напрамку і знаходзіцца на восі сіметрыі пярэдняй панелі прыёмніка, што надае яго кампазіцыі асаблівую ўраўнаважанасць. Ва ўсім вонкавым выглядзе рэчы адчуваецца велічнасць і надзейнасць. А надзейнасць і сапраўды была адметная. Сёння адзін з экземпляраў "Маршала" захоўваецца ў музеі вытворчага аб'яднання "БелВАР", пераемніка першага мінскага радыёзавода, — радыёпрыёмнік, якому ўжо больш за пяцьдзесят гадоў, працуе як новы, у ім не зменена яшчэ ніводная лямпа.

Так, няшмат тады ў Савецкім Саюзе выпускалася прадметаў хатняй тэхнікі, але якасць іх, часцей за ўсё, была выдатная. Гэтая элітная галіна прамысловасці была пад асабліва высокім кантролем высокага кіраўніцтва краіны. Адсюль — высокая адказнасць вытворцаў.

(Далей будзе)

ТЭЛЕБАЧАННЕ

Серада, 1 сакавіка

Беларускае тэлебачанне

7.35 Ранішні кактэйль.
7.50 Эканамікст.
8.00 Студыя "Палітыка".
8.15 Люстэрка Сі-эн-эн.
8.30 "Маё каханне, мой смутак".
9.00 Тэлебачанне — школе. Янка Купала. "Паўлінка".
9.25 "Тры таўстуны". Мультфільм.
10.00 "Жыві і помні". Рэтраспектыўны паказ фільмаў кінастудыі "Беларусьфільм": "Доўгія вёрсты вайны". 1-я серыя.
11.25 "Залатая ліра". Тэлефестываль беларускай песні. Частка 1-я.
12.45 Бон тон.
13.05 Відзьма-нявідзьма.
15.55 Вывучаем сваю гісторыю. "З чаго сарока кашу варыла".
16.15 "Асоба".
16.30 "Усе мы родам з дзяцінства". Урачыстае адкрыццё II Усебеларускага тэлефестывалю юных талентаў.
18.00 Навіны (з сурдаперакладам).
18.10 "Пяць зорак". Тэлегульня.
19.00 Міжнародныя навіны (Бі-бі-сі).
19.20 Студыя "Палітыка". Тэлевізійная прэс-канферэнцыя міністра сельскай гаспадаркі і харчавання Рэспублікі Беларусь В.С.Лявонава.
20.20 Люстэрка Сі-эн-эн.
20.36 Калыханка.
21.00 Навіны.
21.40 Студыя "Палітыка".
21.55 Кліп-канцэрт. Лада Дэнс.
22.05 "Змяніце абставіны". Маст. фільм. 2-я серыя.
23.05 Шоу-прагноз.
23.10 Навіны.
23.30 Пад купалам Сусвету.
23.40 Сталіца. Тэлечасопіс.

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца.
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50, 1.00 Навіны.
8.00 "Незвычайная схватка".
8.25 "Дзікая Роза".
9.00 Клуб падарожнікаў (з сурдаперакладам).
14.00 Вытворчасць: буйны план.
14.10 Грошы і шчасце.
14.20 Хроніка дзелавога жыцця.
14.30 Агенцтва "Шанц".
14.40 Кожны раз на гэтым месцы.
15.00 Паглядзі, паслухай.
15.20 "Падарожжа ў мінулае". Мультфільм (ЗША).
16.00 Цін-тонік.
16.20 "Элен і хлопцы".
16.50 Свет сёння.
17.00 Тэлерадыёкампанія "Мір".
17.45 "Хто ёсць хто". С.Бандэра.
18.00 Гадзіна пік.
18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял.
19.00 Сельская гадзіна з Ю.Чарнічэнкам.
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.40 Маналог.
20.50 "Правакатары ў Расіі". Частка 2-я.
21.35 Чалавек і закон.
21.50 Футбол. "Барселона" (Іспанія) — "Пары Сен-Жэрмен" (Францыя).
23.50 Прэс-экспрэс.
24.00 Футбол. 1/4 фіналу. Агляд 3-х матчаў.

Канал "Расія"

6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
6.05 Рытміка.
6.20 Зоркі гавораць.
6.25 Рака часу.
6.30 Формула 730.
7.30 Час дзелавых людзей.
8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі.
8.25 Ключавы момант.
8.35 Тэатральны раз'езд. "Іванаў і іншыя".
9.20 Музычны экспромт.
9.30 Без рэтушы.
10.25 Гандлёвы дом.
10.40 Сялянскае пытанне.
11.05, 13.20 Дзелавая Расія.
14.10 "Чалавек і акіян". Дак. фільм.
15.05 Там-там навіны.
15.20 Свята кожны дзень.
15.30 Студыя "Рост".
16.05 Далёкі Усход.
16.45 У гэты дзень...
16.50 Залатая галіна. Мастак Вольга Фларэнская.
1?.20 Мая вайна.
17.45 Тэледэбаты.
18.15 Ніхто не забыты.
18.20 Свая гульня.
19.25 Падрабязнасці.
19.35 "Санта-Барбара".
20.30 Астралогія кахання.
21.05 "Меерхольд: неразгаданая загадка".
22.30 Рака часу.
22.40 Аўтаімгненне.
22.45 Рандэву.
22.55 "Меерхольд: неразгаданая загадка". Працяг праграмы.

НТБ

17.00 "Беверлі-Хілз, 90210."
17.30 "Успомнім тыя гады. 1950."
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Хакей з Я.Маёравым.
19.00 "Лепш скажы, што ты хочаш". Маст. фільм.
21.35 "Паліцыя Маямі. Аддзел нораваў".
22.30 Часінка.
23.15 Кафэ "Абломаў".

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інформ ТБ.
12.10 "Лапік і воблака". Мультфільм.
12.30, 14.45, 16.00 Музычны момант.
12.35 "Нямецкая хваля".
13.00 Хуткая дапамога.
13.30 "Мануэла".
14.50 "Мужчынская кампанія". Маст. фільм.
16.05 Чароўная лінія.
16.25 "Няхай цвіце скрыпень". Тэлеспектакль. Ч. 2-я.
17.05 "Хітрыя цырульнікі". Мультфільм.
17.10 Жыццё з камфортам.
17.25 "Акаіро". Мультфільм.
17.45 Па ўсёй Расіі.
17.55 Гістарычны альманах.
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль.
19.30 "Мануэла".
20.15 "Білет у Маскву". Музычны фільм.
20.35 Блеф-клуб.
21.15 Тэлеслужба бяспекі.
21.45 Спартыўныя навіны.
22.05 Аўтаралі. Чэмпіянат Расіі. "Луга-95".
22.35 "Замак Пампон Руж". Маст. фільм. 5-я серыя.
23.00 "Тэатральныя гісторыі". Маст. фільм паводле апавяданняў А.П.Чэхава.

8-ы канал

18.00 Мультфільм "Галактычны экспрэс".
18.30. Нямецкая хваля.
19.00 Мастацкі фільм "Ад'ютант ягонай экселенцыі". 3-я серыя.
20.15 "Гарадскі гадзіннік".
20.30. Тэлесерыял "Горац".
21.30 Студыя "БМ": "ПраРОК".
21.45 Маст. фільм "Цудоўныя званы".
23.50 "Погляд з Амерыкі".

Чацвер, 2 сакавіка

Беларускае тэлебачанне

7.35 Ранішні кактэйль.
7.50 "Галасы прыроды", "Планета не толькі людзей". Дак. фільмы.
8.30 Люстэрка Сі-эн-эн.
8.45 Студыя "Палітыка".
9.00 "Пяць зорак". Тэлегульня.
9.50 "Танга, танга". Фільм-канцэрт.
10.20 "Аднаасобнік". Дак. фільм Беларускага тэлебачання.
10.35 Урокі Н. Наважылавай.
11.05 "Мансарда". Зімняя графіка.
11.35 "Капрызка"", "Домік для ўсіх". Мультфільмы.
12.20 Асоба.
12.35 "Доўгія вёрсты вайны". Мфільм. 2-я серыя.
13.45 Свет і чалавек. Філасофскія дыялогі.
14.15 Шматгалоссе.
14.45 З музыкай на "Вы". Развітанне па Гайдну.
16.30 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі. Расказ пра жыццё людзей на старажытнабеларускіх землях.
17.00 "У імя і на карысць". Дак. фільм БТ.
17.30 Радавод. "Што ні край, то свой звычай".
18.00 Навіны (з сурдаперакладам).
18.10 "Мелодыя хлеба". Прапануюць вучоныя Аўстрыі.
18.30 "Свята". Тэленарыс.
19.00 Міжнародныя навіны (Бі-бі-сі).
19.20 "Своечасова".
19.30 "Маё каханне, мой смутак".
20.20 Люстэрка Сі-эн-эн.
20.35 Дзень стагоддзя.
21.41 Калыханка.
21.00 Навіны.
21.40 Студыя "Палітыка".
21.55 Студыя "Эксклюзіў". "Шалі".
22.00 Кліп-канцэрт. Група "ДДТ".
22.15 "Змяніце абставіны". Маст. фільм. 3-я серыя.
23.15 Эканамікст.
23.25 Навіны.
23.45 "Жывая зямля". Экалагічная праграма.
0.05 Пад купалам Сусвету.

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца.
7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны.
8.00 "Незвычайная схватка".
8.25 "Дзікая Роза".
9.00 У свеце жывёл (з сурдаперакладам).
9.40 Экслібрыс.
14.00 Сяло і рэформы.
14.20 Мой маленькі бізнес.
14.30 Хроніка дзелавога жыцця.
14.40 Дазвольце прадставіцца.
15.00 Мульцітролія.
15.20 На балі ў Папялушкі.
16.00 Камп'ютэр-хол
15.20 "Элен і хлопцы".
16.50 Свет сёння.
17.00 ...Да 16 і старэйшым.
17.30 Мініяцюра.
17.40, 20.30 Надвор'е.
17.45 "Хто ёсць хто". Джон Фрэнч.
18.00 Гадзіна пік.
18.30 "Дзікая Роза".
19.00 "Ван Дам, Ван Дам..." Аўтарская праграма У.Малчанава.
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.40 Масква. Крэмль.
21.00 Лато "Мільён".
21.30 "Млечны шлях". Маст. фільм (Францыя).
23.35 Аўта-шоу.
23.50 Прэс-экспрэс.

Канал "Расія"

6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
6.05 Рытміка.
6.20 Зоркі гавораць.
6.25 Рака часу.
6.30 Формула 730.
7.30 Час дзелавых людзей.
8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі.
8.25 Ключавы момант.
8.35 Музычны экспромт.
8.45 "Санта-Барбара".
10.25 Гандлёвы дом.
10.40 Сялянскае пытанне.
11.05, 13.20 Дзелавая Расія.
13.45 "Трагедыя ў маёнтку Марздоі". Маст. фільм серыяла "Эркюль Пуаро".
15.05 Там-там навіны.
15.20 Свята кожны дзень.
15.30 Студыя "Рост".
16.05 "Штрыхі да партрэта".
16.45 У гэты дзень...
16.50 Непазнаны Сусвет.
17.20 Рэпартажы з месцаў.
17.30 Кар'ера.
18.00 Ніхто не забыты.
18.05 Непапулярная тэма.
18.20 У свеце аўта- і мотаспорту.
19.25 Падрабязнасці.
19.35 "Санта-Барбара".
20.30 "Гарадок". Забаўляльная праграма.
21.00 60 хвілін.
22.30 Рака часу.
22.40 Аўтаімгненне.
22.45 Рандэву.
22.55 Антрэпрыза. "Сяргей Вінаградаў — акцёр, рэжысёр, калекцыянер".
23.40 Уваход па запрашальных білетах.

НТБ

17.00 "Беверлі-Хілз, 90210".
17.30 "Успомнім тыя гады. 1950".
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Такое спартыўнае жыццё.
19.20 "Вядзьмаркі". Маст. фільм (ЗША).
21.35 "Паліцыя Маямі. Аддзел нораваў".
22.30 Часінка.
23.15 Кіно не для ўсіх. "Сіз Кім Сіз".

Санкт-Пецярбург

11.40 Госць.
14.55 "Балада пра салдата". Маст. фільм.
16.25 Чароўная лінія.
16.40 "Тры колы, фаліянт і..."
17.00 "Гісторыя цара Мідаса". Мультфільм.
17.10 "Чалавек-невідзімка". Тэлеспектакль. Частка 1-я.
18.00 Мы і банк.
18.30, 21.30 Інформ ТБ.
18.50 Спорт...
19.10 Вялікі фестываль.
19.30 "Мянялы". М/фільм.
21.00 "Месца дзеяння "Рэвізора". Тэлефільм.
21.10 Тэлемагазін.
21.15 Тэлеслужба бяспекі.
21.45 Спартыўныя навіны.
22.05 Тэлекампакт. Музычнае шоу.
23.05 "Век танца". Тэлефільм (Францыя). 5-я ч.

8-ы канал

18.00 Мультфільм "Бабар".
18.30 Нямецкая хваля.
19.00 Мастацкі фільм "Ад'ютант ягонай экселенцыі". 4-я серыя.
20.15 СОЛТЭК: "Чуткі выключаны".
20.30 Тэлесерыял "Саламея".
21.30 Студыя "БМ": "Квадракола".
21.45 Да ведама.
22.15 Маст. фільм "Блакітныя фільмы".
23.50 "Погляд з Амерыкі".

Пятніца, 3 сакавіка

Беларускае тэлебачанне

7.35 Ранішні кактэйль.
7.50 Эканамікст.
8.00 Дзень стагоддзя.
8.05 Люстэрка Сі-эн-эн.
8.20 "Маё каханне, мой смутак".
8.50 Студыя "Палітыка".
9.05 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі.
9.35 "Своечасова".
10.05 "Ікар і мудрацы", "Дама здавала ў багаж". Мультфільмы.
10.40 "Доўгія вёрсты вайны". Маст. фільм. 3-я с.
11.45 Свет вакол нас. "Чакайце белых лебедзяў", "Матылькі высакагор'я".
12.25 "Залатая ліра". Тэлефестываль беларускай песні. Частка 2-я.
13.45 Банка коміксаў. Гумарыстычная праграма.
16.45 Педагагічны экран. Мінскі архітэктурна-будаўнічы тэхнікум.
17.20 "На музычных паралелях". Л.Бетховен. Сімфонія № 5.
18.00 Навіны (з сурдаперакладам).
18.10 "Хітрыкі Рамзэса". Мультфільм.
18.30 "Абнаўленне". Мінскае ЭКБ машынабудавання.
19.00 Міжнародныя навіны (Бі-бі-сі).
19.20 Дыялогі аб спорце.
19.40 Пратакол. Міжнародная праграма.
20.00 Да 50-годдзя Перамогі. Франтавы альбом.
20.05 Музычны антракт. В.Вуячыч.
20.10 Люстэрка Сі-эн-эн.
20.25 Вясёлы уік-энд.
20.35 Калыханка.
21.00 Навіны.
21.40 Студыя "Палітыка".
21.55 Кліп-канцэрт.
22.05 Студыя "Тэлесябрына". Імгненне шчырасці. Еўропа вачамі беларуса.
22.25 Шоу-прагноз.
22.30 Карамболь. Да Дня беларускай міліцыі.
23.00 Эканамікст.
23.10. Навіны.
23.30 Пад купалам Сусвету.
23.45 Мікі Рурк у мастацкім фільме "Дзікая архідэя" (ЗША).

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца.
7.50, 9.50, 14.50, 17.50, 22.50 Навіны.
8.00 Сарока.
8.30 Ураза-Байрам. Трансляцыя з Маскоўскай Гістарычнай мячэці.
9.20 "Дзікая Роза".
14.00 Улада і рэформы.
14.20 Наш прагноз.
14.30 Хроніка дзелавога жыцця.
14.40 Шоу і бізнес.
15.00 Фільм — дзецям. "Жалезная прынцэса".
16.05 Рок-урок.
16.50 Свет сёння.
17.00 Чалавек і закон.
17.30 У гэтыя дні 50 гадоў таму.
18.00 Бамонд.
18.20 "Дзікая Роза".
18.50 Поле цудаў.
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.40 Чалавек тыдня.
21.00 Маст. фільм "Вялікія дэтэктывы". Фільм 2-і "Выкрадзенае пісьмо".
22.05 Адзіны дубль.
23.00 Музагляд.
23.35 "Уздоўж ды па рэчцы..." Мультфільм для дарослых.
23.50 Прэс-экспрэс.

Канал "Расія"

6.00, 7.00, 11.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
6.05 Рытміка.
6.20 Зоркі гавораць.
6.25 Рака часу.
6.30 Формула 730.
7.30 Час дзелавых людзей.
8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі.
8.25 "Гладыятары".
9.20 Ваенны кур'ер.
9.35 "Санта-Барбара".
10.25 "Ле Монці".
10.40 Сялянскае пытанне.
11.05, 13.20 Дзелавая Расія.
14.10 Залатая галіна.
15.05 Там-там навіны.
15.20 Свята кожны дзень.
15.30 Студыя "Рост".
16.05 Новая лінія.
16.45 У гэты дзень...
16.50 Дысней па пятніцах. "Юныя ўцекачы". 2-я серыя.
17.40 Экспавідэа.
17.55 Тэлеконкурс юрыстаў.
18.40 Гарачая дзесятка.
19.25 Падрабязнасці.
19.35 "Санта-Барбара".
20.30 Я — лідэр.
20.55 Ніхто не забыты.
21.05 "Ню".
22.30 Рака часу.
22.40 Аўтаімгненне.
22.45 Рандэву.
22.55 Юбілейны вечар Ю.Антонава.

НТБ

17.00 "Беверлі-Хілз, 90210".
1?.30 "Цудоўная сямёрка".
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Футбольны клуб.
19.25 Маст. фільм "Вясковы дэтэктыў".
21.35. "Паліцыя Маямі. Аддзел нораваў."
22.30 Часінка.
23.15 "Багатыя, вельмі багатыя... На самай справе ў адных тусах (Італія).

Санкт—Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інформ ТБ.
12.10 "Замочак з сакрэтам". Мультфільм.
12.30, 14.45, 17.50 Музычны момант.
12.35 "Нямецкая хваля".
13.00 Хуткая дапамога.
13.30 Еўрапейскі калейдаскоп.
14.00 "Стальны пярсцёнак". Тэлефільм для дзяцей.
14.50 "Будзьце маім мужам". Маст. фільм.
16.15 "Вяроўка". Мультфільм.
16.25 Чароўная лінія.
16.40 "Гісторыя Рапсунэля". Мультфільм.
16.50 "Чалавек-невідзімка". Частка 2-я.
17.55 Храм.
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль.
19.25 Дом кіно прадстаўляе фільм Р.Балаяна "Беражы мяне, мой талісман".
20.45 "Спявае Алена Камбурава".
21.10 Тэлемагазін.
21.15 Тэлеслужба бяспекі.
21.45 Спартыўныя навіны.
22.05 Хакей. СКА (Санкт-Пецярбург) — ЦСКА (Масква).
23.15 "Нягоднік". Маст. фільм (ЗША).

8-ы канал

18.00 Мультфільм "Бабар".
18.30 СОЛТЭК: "Калабок".
18.45 Мастацкі фільм "Ад'ютант ягонай экселенцыі". 5-я серыя.
20.00 Мультфільм "Том і Джэры".
20.15 "Гарадскі гадзіннік".
20.30 Тэлесерыял "Саламея".
21.30 Студыя "БМ": "Тры апельсіны".
21.45 Час мясцовы.
22.15 Мастацкі фільм "Анёл смерці".
23.50 "Погляд з Амерыкі".

Субота, 4 сакавіка

Беларускае тэлебачанне

8.00 Эканамікст.
8.10 Люстэрка Сі-эн-эн.
8.25 "Жывыя струны". Фільм-канцэрт.
9.00 "Скарбы". Перадача з Магілёва.
9.20 Здароўе.
9.50 "Лулу — анёл кветак".
10.20 Абнаўленне. Канцэрн "Белхімнафтапрам".
10.40 Сваімі рукамі. Пляценне з саломкі.
10.55 "Паўлінка са Слуцка і Дон Кіхот з Барысава". Фестываль "Рампа-94".
11.25 Калаж. Праграма для дзелавых людзей.
11.55 Шматгалоссе.
12.35 "Так гэта было..." Расказваюць былыя франтавікі П.Бахцін і К.Груздзеў.
12.55 "Дух наш малады!" Віцебская паветрана-дэсантная дывізія.
13.10 "Творчыя партрэты". Рэжысёр Віктар Шавялевіч. Дак.фільм "Славянскія танцы".
14.25 "Карт-бланш".
15.00 Канцэрт, прысвечаны Дню беларускай міліцыі...
17.15 Тэлекрама.
17.25 Прэм'ер-кіно.
18.10 Позірк у будучыню. "Пасля 2000 года".
18.40 "Джон Рос. Афрыканскія прыгоды". Маст. фільм (ЗША). 5-я серыя.
19.10 Клас-клуб. Літаратурны тэатр А.Філіпенкі.
19.45 Вясёлы уік-энд.
19.55 Міжнародныя спартыўныя навіны.
20.25 Пад купалам Сусвету.
20.35 Калыханка.
21.00 Навіны.
21.40 Кліп-канцэрт.
21.50 "Акалада". Музычна-забаўляльная праграма.
22.20 "Зоркі" на экране. Маст. фільм "Снеданне з відам на Эльбрус".
23.45 Відзьма-нявідзьма.

Канал "Астанкіна"

6.30 Суботняя раніца дзелавога чалавека.
7.15 Спорт-шанц.
7.45 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл.
8.00 "Марафон-15" — малышам.
8.30 Тэлерадыёкампанія "Мір".
10.00 Ранішняя пошта.
10.30 Свет будучага.
11.00 Без паўзы.
11.15 Смак.
11.30 "Па шчупаковым загадзе". Мультфільм.
11.50 "Адна сям'я". Маст. фільм.
13.15 Тэлескоп.
13.50, 22.50, 23.50 Навіны.
14.00 Дыялог у прамым эфіры.
14.35 Вялікія гонкі.
15.05 Чалавек з рублём.
15.30 Грай, гармонік!
16.15 "Жыццё заапаркаў".
16.55 Шчаслівы выпадак.
17.45 Вялікая планета.
18.35 "Пяты вугал". Тэлесерыял (ЗША).
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.45 "Каін і Авель". Тэлесерыял (ЗША).
21.35 Оба-на.
22.25 "Кузен-кузіна". Маст. фільм (Францыя).

Канал "Расія"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі.
7.20 Зоркі гавораць.
7.30 Рака часу.
7.35 Студыя "Рост".
8.05 Пілігрым.
8.50 Тэлеэрудыт.
8.55 Парламенцкі тыдзень.
9.40 А.Пахмутава. "Песні пра каханне".
10.10 Зваротны адрас.
10.55 "Нінзя правіцеля". Маст. фільм (Японія).
12.15 "У дарозе па жывую ваду".
12.40 Сялянскае пытанне.
13.20 Дэ факта.
13.35 "Манька". М/фільм.
14.00 Мульці-пульці. "Боцман і папугай".
14.10 Зоркі Амерыкі.
14.40 Футбол без граніц.
15.25 Шостае пачуццё.
15.55 "Музычнае жыццё, ці Чароўны ліхтар Сяргея Жураўлёва".
16.50 Свята кожны дзень.
17.00 "Гладыятары".
17.55 Шарман-шоу.
19.25 Прэм'ера. "Мужчынскі зігзаг".
20.45 Тэлеэрудыт.
20.55 Ала Пугачова ў фільме "Свой лёс на біс..." Частка 1-я.
22.30 Рака часу.
22.40 Аўтаімгненне.
22.45 Рандэву.
22.55 Праграма "А".
23.55 Фільм А.Іаселіяні. "Лістапад".

НТБ

17.00 Мультсерыялы.
18.00 Сёння.
18.35 "Ключы ад форта Баярд".
20.00 "Той, хто звоніць апоўначы".
21.00 Надоечы.
21.40 Лялькі.
21.55 "Генрых VIII і яго шэсць жонак".
23.05 Трэцяе вока.
23.50 Мультфільмы для дарослых.

Санкт-Пецярбург

6.30 Рэлігійная праграма.
7.00 Добрай раніцы.
8.30 Пагаварыце з "Па-банку".
10.00 Чароўная лінія.
10.15 Я і мой кот.
10.35, 15.05 Уік-энд з дэтэктывам.
11.05 "Музыка на заказ". Музычная праграма.
11.35 "Саўраска". Маст. фільм для дзяцей.
12.35 "Капрызны Мурад". Мультфільм.
13.00 Тэст.
13.20 "Чыстае неба". Маст. фільм.
15.20 "Фея лялек". Фільм-балет.
16.30 "Маленькая Чырвоная Шапачка". Мультфільм.
16.40 Кідайка.
17.20 "Ці доўга будзе Радзіма хворай?" Прэм'ера студыі "Леннавучфільм".
18.10 Экспрэс-кіно.
18.50 Эканоміка і мы.
19.10 Вялікі фестываль.
19.25 "Жалезныя хлопцы". Маст. фільм. 2-я серыя.
20.40 Пецярбург. Расія. Лёнае надвор'е.
21.05 "Сяброўка". Мультфільм для дарослых.
21.15 Песні нашай памяці.
21.50 Тэлеканал "Не хочаш — не глядзі".
22.50 "Замак Памлон Руж". Маст. фільм.
23.20 "Хрустальны ключ". Фестываль відэакліпаў.

8-ы канал

15.00 Мультфільм "Казка пра папа і яго работніка Балду".
15.30 Прапаведнік Кенет Коўпленд.
16.00 СОЛТЭК: Спартыўная мазаіка.
16.30 Мультфільм "Бабар".
17.00 Вячаслаў Ціханаў у мастацкім фільме "ЧП — Надзвычайнае здарэнне".
19.45 Фірма "Кэдберы" і ММ-4 прадстаўляюць музычную праграму.
20.45 Мультфільм "Том і Джэры".
21.00 Студыя "БМ": "Хобі-клас".
21.30 Сем хвілін з "Хрыстафорам".
21.45 Камедыя на экране. Мастацкі фільм "Нічога не бачу, нічога не чую".
23.30. Свет забаў.

Нядзеля, 5 сакавіка

Беларускае тэлебачанне

8.00 "Лявоны". Фільм-канцэрт.
8.30 Слова на Вялікі Пост Мітрапаліта Філарэта.
8.45 Да 50-годдзя Перамогі. Франтавы альбом.
8.50 АВС-клуб.
9.00 "Свая талерка". Віншаванне імянінікаў.
9.30 Запрашае "Зорачка". Канцэрт ансамбля Рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў.
10.15 Урокі Наталлі Наважылавай.
10.45 Аўта-парк.
11.00 "Арсенал". Праграма для вайскоўцаў.
11.30 "Дом над морам". Тэленавела.
12.00 "Віншуем вас". Музычная праграма па заяўках работнікаў Жодзінскага аўтазавода.
12.50 Кубак Беларусі па міні-футболу. Фінал.
13.35 Час Нацыянальнага тэатра. Народны артыст СССР Г.Аўсянікаў.
14.15 "Агмень". Беларусы замежжа.
14.30 Да 50-годдзя Перамогі. "Сіняя хустачка".
14.50 Сітуацыя. Амаль дэтэктыўная вікторына.
15.45 Музычны антракт.
15.50 Добрыя весткі.
16.00 Дом кіно. Сустрэча з заслужанай артысткай Расіі Наталляй Бандарчук.
16.35 Анталогія гумару.
17.15 "Стужка ўспамінаў". Прадстаўляе творчае аб'яднанне "Тэлефільм".
18.20 Праспект.
18.50 Вясёлы уік-энд.
19.00 "Сінема". Маст. фільм "Брава, лялечка!" (Італія).
20.35 Калыханка.
21.00 Навіны.
21.40 Пад купалам Сусвету.
21.50 Стыль.
22.10 "Нов і К"-топ-рэвю.
22.50 Бумеранг.
23.00 36,6°.
23.10 Каралі эстрады. Боб Марлі.

Канал "Астанкіна"

7.15 Алімпійская раніца.
7.50 Спортлато.
8.00 Марафон-15.
8.30 Раным-рана.
9.00 Палігон.
9.30 Пакуль усе дома.
10.00 Ранішняя зорка.
10.50 Пад знакам "пі".
11.35 Фолк-клуб "Рыжая трава".
12.10 Эканоміка і рэформы.
12.55 Сусветная геаграфія. "Ваўкі мораў".
13.50, 17.00, 22.50, 23.50 Навіны.
14.00 "Трывожнае шчасце маё". Дак. фільм.
14.50 Жывое дрэва рамёстваў.
14.55 Клуб падарожнікаў.
15.50 Кінапанарама.
16.30 Амерыка з М.Таратутам.
17.10 Тэлелоцыя.
17.25 "Дзе Уолі?", "Прыгоды Чыпмансаў". Мультсерыялы (ЗША).
18.20 "Эх, шлях-дарожка франтавая..."
18.25 Малыя гарады Расіі.
19.05 Маст. фільм "Фантамас супраць Скотланд-Ярда".
20.55 Нядзеля.
21.50 Спартыўны уік-энд.
22.05 Вялікі тэатр. Дні і вечары.
23.00 Каханне з першага погляду.
23.35 "Шчаслівы прынц". Мультфільм для дарослых.

Канал "Расія"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі.
7.20 Зоркі гавораць.
7.30 Рака часу.
7.35 Студыя "Рост". "Зімовыя забавы".
8.05 Вялікі хакей.
8.45 Сусветная вёска. Масленіца-макрахвостка.
9.15 Добрай раніцы, Еўропа!
9.45 Аты-баты...
10.15 Рускае лата.
11.00 "Крыніца". Маст. фільм.
12.40 Шэсць сотак.
13.20 Не высечы...
13.35 "Калі ігралі Баха". Маст. фільм.
14.10 Лепшыя гульні НБА.
15.10 У свеце жывёл.
16.05 "Пеўчыя біенале". Наталля Дацко.
17.00 "Русалачка", "Новыя прыгоды Віні Пуха".
17.55 Свята кожны дзень.
18.05 Каробка перадач.
18.20 У Ксюшы.
19.25 "Мой муж — іншапланецянін". Маст. фільм.
20.55 Ала Пугачова ў фільме "Свой лёс на біс..." Частка 2-я.
22.30 Рака часу.
22.40 Аўтаімгненне.
22.45 Рандэву.
23.10 Поўня.

НТБ

17.00, 18.30 Мультфільмы.
17.30 "Сто да аднаго".
18.00 Сёння.
18.55 "Самыя гучныя злачынствы XX стагоддзя".
20.00 Вынікі.
22.10 "Аліса тут больш не жыве". Маст. фільм.
23.10 Лепшыя шоу і вар'етэ свету.

Санкт-Пецярбург

6.30 "Гаючае слова".
7.00 Добрай раніцы.
8.30 Пагаварыце з П.Кашыным.
10.00 Чароўная лінія.
10.35 Экспрэс-кіно.
10.50 "Запіскі пірата". Мультфільм.
11.00 Нядзельны лабірынт.
12.30 "Мая музыка". Клара Новікава.
13.00 "Атракцыён", "Белая чапля". Мультфільмы.
13.25 "Рэквіем". Тэлефільм.
13.55 Ц.Хрэннікаў. "Даратэя". Спектакль тэатра оперы і балета імя М.П.Мусаргскага.
15.55, 17.00 Чэмпіянат Італіі па футболу.
17.50 Залаты ключ.
18.05 "Хансель і Грэтэль". Мультфільм.
18.15 "Паласаты кіт". Музычны дадатак да "Зебры".
19.00 Канцэрт-рэтра.
19.30 Інформ ТБ.
19.50 "Халоднае лета 53-га..." Маст. фільм.
21.30 "Наўздагад".
22.05 Адамаў яблык.
23.05 Хакей. СКА — "Ітыль" (Казань).

8-ы канал

15.00 Мультфільм "Казка пра залатога пеўніка".
15.30 Сёння з Мэрлен Хікі.
16.00 К-відэа прадстаўляе мастацкі фільм "Салям, Бамбей" (Індыя).
17.50 БАНТ: Рэпартаж.
18.00 Мультфільм "Бабар".
18.30 СОЛТЭК: ПІК.
19.00 Відэастаронка газеты "На варце".
19.30 Тэлесерыял "Белае, сіняе, чырвонае". 1-я серыя (паўтор).
20.30 Спорт — сакрэт.
20.45 Мультфільм "Том і Джэры".
21.00 Студыя "БМ": "Кінатэатр", "Хрысціянскія весткі".
21.30 Мастацкі фільм "Страчаныя сакрэты кун-фу".
23.00 Foxy music.

ЗАМЕСТ КРОПКІ

ВОСЬ КУЛЯ ПРАЛЯЦЕЛА І АГА...

Беларуская нацыянальная зборная па біятлоне днямі вярнулася з чэмпіянату свету ў Італіі з бронзавымі медалямі. Жаночая каманда, на жаль, не дасягнула п'едэстала, але алімпійская чэмпіёнка у Ліліхамеры Святлана Парамыгіна пацвердзіла свой тытул. Затое прывезлі яшчэ адну прыемную навіну мясцовага значэння — Аляксей Парфёнаў, які па спартыўных выніках калісьці не здолеў увайсці ў зборную СССР па фрыстайле, заняў шостае месца. Дарэчы, змагалася больш за сорак краін-прэтэндэнтаў.

Ці можна што-небудзь дадаць да публікацый французскай прэсы, дзе наша каманда па зімовых відах спорту названа элітнай? Будзем ганарыцца тым, што не толькі на палітычнай карце свету нашу Незалежную можна заўважыць.

Апошніх я добра ведаю. Сціпласці беларускіх балельшчыкаў маглі б пазайздросціць славутыя бразільцы і флегматычныя шведы. Усе перамогі нашых спартыўных каманд для балельшчыкаў прайшлі нібыта пад дэвізам "Элементарна, Ватсан". Не сказаць, што мы не хвалюемся за нашых спартсменаў, мы іх увогуле не ведаем. Не ведаем і пра чэмпіянаты, на якія, зразумела, хтосьці мог трапіць без праблем. Няма выдатнай спартыўнай рэкламы пры наяўнасці таленавітых каманд. Урэшце, існуе ж беларуская эстрада з бясконцымі трансляцыямі "Песню бярыце з сабою". Можа, варта не толькі песні браць з сабою, калі на чэмпіянаце свету ўздымаюць сцяг тваёй дзяржавы? Цікава, але на радзіме Астапа Бэндэра яшчэ ніхто не здагадаўся стварыць Фонд

Пасля 1991 года Дзяржкамспорту Рэспублікі Беларусь пазбавіўся залежнасці ад Масквы. А гэта значыць, што не трэба ўдзельнічаць у адборачным усесаюзным спаборніцтве, каб трапіць у магутную каманду СССР, і такім чынам, на Алімпіяду. Як вядома, век таленавітых спартсменаў нядоўгі. Шмат для каго з іх трагедыя незапатрабаванасці ў свой час стала гісторыяй. Шмат для якіх былых сясцёр-рэспублік — выміранне розных спартыўных школ. Здавалася б, менавіта Беларусі сорамна скардзіцца, маючы такія імёны: Эдуард Матусевіч, Вольга Корбут, Ігар Жалязоўскі, Святлана Багінская, Віталь Шчэрба і інш. Здзіўляе толькі адно — на якім гэта патэнцыяле трымаюцца беларускія спартсмены на прызавым п'едэстале? Калі гэта генетычная ўпартасць, дык чым яна падсілкоўваецца? Няўжо падараваным аўто ад улады за чарговае "золата" або "срэбра"? Але ж вы добра ведаеце, што сёння існуюць тысяча і адзін спосаб зарабіць на машыну.

Часам здаецца, што свет падзяляецца на спартсменаў і балельшчыкаў. падтрымкі нацыянальна-спартыўных каманд Беларусі, які б дапамагаў балельшчыкам трапіць на чэмпіянаты і маральна падтрымаў тых, хто стварае за мяжой імідж Незалежнай дзяржавы.

Каментатар з "Астанкіна" сказаў на чэмпіянаце па біятлоне пра каманду Беларусі: "наши впереди". І дзякуй яму вялікі. Няхай хоць такім чынам прагучала "віват" беларускім спартсменам. Бо не толькі карпункту нашай дзяржавы не было, не было нават прафесійнай відэакамеры і журналіста на гэтых цікавых спаборніцтвах.

А балельшчыкаў аж тры! І гэта падрыхтоўка да чаканай перамогі! Біятланісты Ігар Хахракоў, Алег Рыжанкоў, Аляксандр Папоў і Вадзім Сашурын пасля чацвёртага месца ў Ліліхамеры выступілі на чэмпіянаце Еўропы ў Францыі, прывезлі бронзу з чэмпіянату свету, і ўсё гэта за два месяцы. Брава! З тымі, хто быў з імі разам у Італіі, мне пашчасціла пагаварыць на другі дзень пасля іх прыезду ў Мінск.

Уладзімір Плаксін, дзяржаўны трэнер зборнай каманды РБ.

— Што вас уразіла на гэтым чэмпіянаце акрамя перамогі?

— У першую чаргу — перамога! Хаця менавіта на гэтым спаборніцтве нам ужо не так часта прыходзілася тлумачыць, што Беларусь — гэта не Расія. У Францыі ўвогуле да нас звярнуліся з пытаннем, як будзе на беларускай мове "Welcome", каб пазначыць нашу каманду на стадыённым маніторы. Хаця ў свеце каманда біятланістаў Беларусі вядомая. Мы доўга былі чацвёртымі. А для спартсмена, вядома ж, маральна лягчэй быць шостым, чым чацвёртым. І вось доўгачаканая перамога!

Шчыра кажучы, хаця эстафету біятлона і нельга прагназаваць, нас сустрэлі ў прэсцэнтры як адных з канкурэнтаў на "золата". І гэта нейкім чынам падмацавала наш настрой акрамя тых нешматлікіх балельшчыкаў з Беларусі.

— Чым жывуць сёння чэмпіёны?

— Чакаюць увагі. Ведаеце, адчуванне "казанскай сіраты" хутка надакучвае за мяжой. Да прыкладу, на гэты чэмпіянат за расійскую каманду прыехала балець два аўтобусы турыстаў. Іх каманда была не адна. Да нашай перамогі мы сябравалі паміж сабой, падтрымлівалі адзін аднаго... А пасля — з намі размаўлялі, як некалі з рускамоўнымі ў Прыбалтыцы. Хочацца, каб твая перамога была патрэбна суайчыннікам, Радзіме, каб ганарыліся табой дома. А інакш навошта?

Альберс Юрый, галоўны трэнер мужчынскай нацыянальнай каманды па біятлоне.

— Як наша каманда выглядае на ўзроўні чэмпіянату свету ў сэнсе экіпіроўкі?

— Выдатна. Вядомыя спартыўныя фірмы нас апякаюць: "Adidas", "Atomic", "Fishar". Вось тэхнічных элементарных тэстараў у нас няма. Гэта датчыкі, якія падаюць сігнал спартсмену, калі ў яго павысіцца ціск больш, чым за 160 удараў. Па сённяшні дзень мы сочым па гадзінніку, прыкладваючы руку да сэрца. А ўвогуле хлопцы, зразумела, стаміліся. Больш за месяц не былі дома. Як пакацілі на аўтобусе з Мінска на чэмпіянат Еўропы ў Францыю, так і пераязджалі з краіны ў краіну. З аўтобуса — і адразу ў бой. Хварэць было нельга, бо ўрача ў каманды не было. Дзякуючы Аляксандру Хандогіну, дырэктару РСК "Раўбічы", набылі неабходныя медыкаменты ў дарогу амаль у апошні дзень. Але ж галоўнае — мы перамаглі. І нас пачалі ўспрымаць у свеце як сапраўдную прафесійную каманду з вядомай, спадзяюся, Беларусі.

Антон Васанскі, 10 год, балельшчык:

— Што з голасам, хварэеш? — пытаюся.

— Не, я крычаў на трасе, дапамагаў Сашурыну да фініша дайсці. Хіба вы не чулі па тэлевізары? А сцяг бачылі наш? Гэта я яго трымаў!

— Што больш за ўсё табе запомнілася на чэмпіянаце?

— Боты лыжныя. Яны такія цяжкія, у іх нават не павярнуць нагі, а спартсмены ў іх так хутка ходзяць. А яшчэ пасля ўзнагароды мы абдымаліся з чэмпіёнамі, а італьянцы стаялі побач і плакалі, бо яны былі чацвёртымі. Пазней яны запыталі ў мяне пра Беларусь. Дык я падараваў ім значкі і паштоўкі, а на снезе намаляваў абрыс дзяржавы. А снег у гарах доўга ляжыць?

Ж.В.

P.S. Калі на тым тыдні супрацоўнікі ДАІ спынілі рух на праспекце Ф.Скарыны і ўрачыстыя эскорт абвясціў аб нейкай падзеі, таксіст запытаў:

— Камандзір, каму стаім? (Наіўна.) Відаць, спартсменаў сустракаем з чэмпіянату?

— Ага, шчас! Да нас Ельцын прыехаў.

Ж.В.

КУЛЬТУРА

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА — АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА выдаецца з кастрычніка 1991 года

Заснавальнік — Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь

Нам.галоўнага рэдактара — Людміла КРУШЫНСКАЯ

Рэдкалегія: А. ВАНІЦКІ, В. ГЕДРОЙЦ, У. ГІЛЕП, Н. ЗАГОРСКАЯ, С. ЗАКОННІКАЎ, В. ІПАТАВА, А. КУДРАВЕЦ, М. КУПАВА, В. РАКІЦКІ, В. СКВАРЦОЎ, К. ТАРАСАЎ, А. ТРУСАЎ, В. ТУРАЎ, В. ШАРАНГОВІЧ

Адказны сакратар — Пётра ВАСІЛЕЎСКІ
Мастацкі рэдактар — Наталля ОВАД
Кампутарная вёрстка — Андрэй ВАШКЕВІЧ
Карэктар — Мая КЛІМКОВІЧ

Адрас рэдакцыі: 220029, МІНСК (МЕНСК), вул. ЧЫЧЭРЫНА, 1. Тэлефон: 76-94-66

Рукапісы аб'ёмам больш за адзін аўтарскі аркуш не прымаюцца. Аўтарскія рукапісы не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
©
Фармат А3.

Індэкс 63875
Агульны наклад 6500
Замова 304
Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом Друку».

М. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Д. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.